

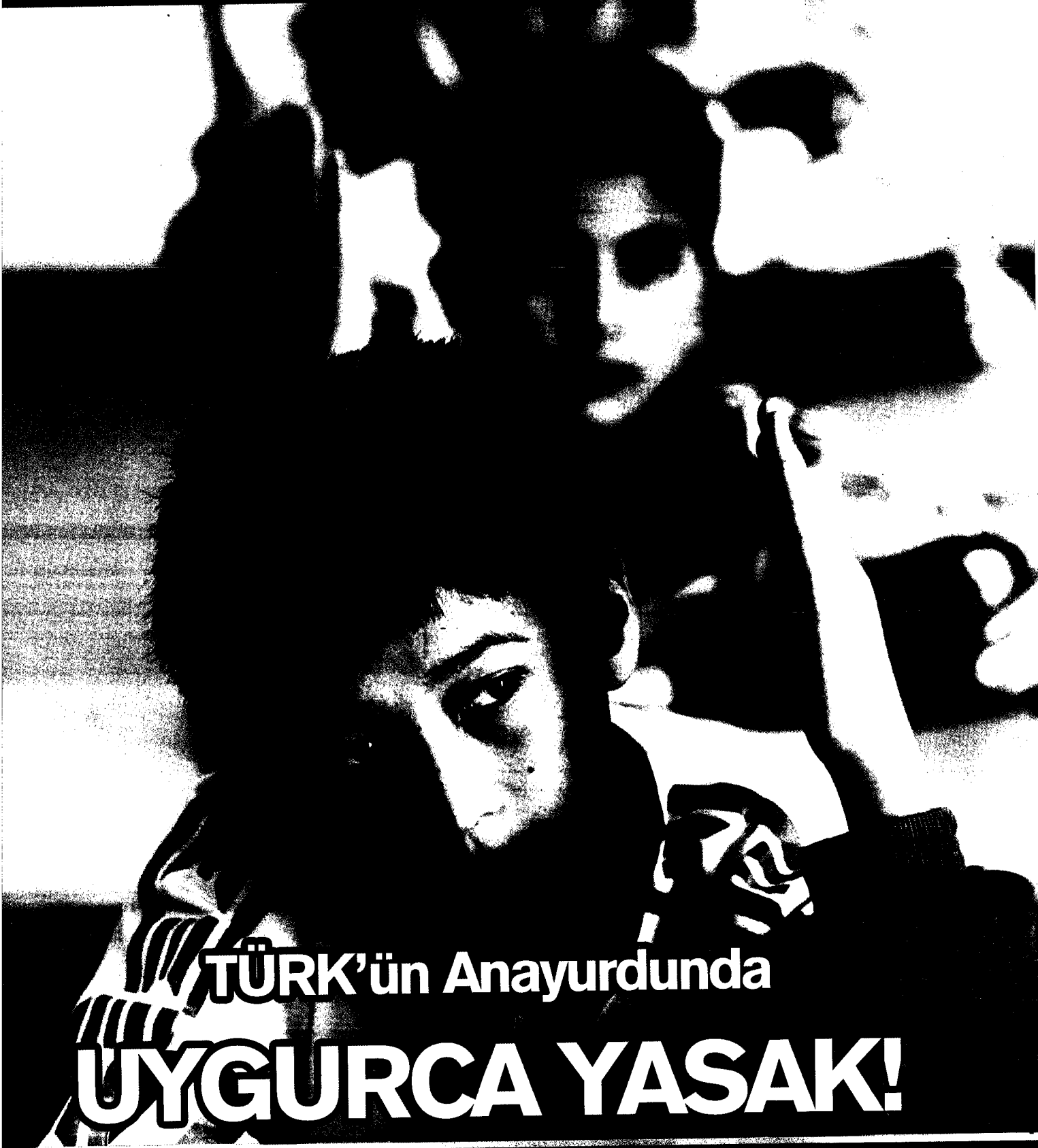
İnsanlara Hürriyet, Milletlere İstiklal

Gökbayrak

Mart - Nisan 2010 İki Aylık Fikir ve Kültür Dergisi

ISSN: 1303-5232

Yıl

TÜRK'ün Anayurdunda

UYGURCA YASAK!

Yıl : 17
Sayı : 94
Mart - Nisan 2010

SAHİBİ

DOĞU TÜRKİSTAN
KÜLTÜR VE DAYANIŞMA DERNEĞİ
GENEL MERKEZ ADINA
Seyit TÜMTÜRK

GENEL YAYIN MÜDÜRÜ

Oktay BOZKURT

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Ebubekir TÜRKSOY

EDİTÖR

M. Dursun SÜYÜNLÜ
editör@gokbayrak.com

HABER MÜDÜRÜ

Abdulahkim SELÇUK

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Alimcan İNAYET
Prof. Dr. Metin KARAÖRS
Prof. Dr. Remzi KILIÇ
Prof. Dr. Uygur TAZEBEY
Prof. Dr. Zekeriya KİTAPÇI
Yard. Doç. Erkin EMET

REKLAM ve ABONE

Oktay BOZKURT
oktaybozkurt@gokbayrak.com
Gsm: 0535 461 38 93

2010 YILI ABONE BEDELİ

Yurt İçi Abone : 30 TL | Resmî Taahhütlü Abone : 60 TL
Avrupa : 25 Euro | Diğer ülkeler : 35\$

YURT İÇİ POSTA ÇEKİ

Oktay BOZKURT : 692046

BANKA HAVALESI (EFT)

Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği
İş Bankası Kayseri Şubesi
TL TR 22 0006 4000 001 5300 1944272
EUR TR 22 0006 4000 002 5300 0172164
USD TR 28 0006 4000 002 5300 4059137
CHF TR 97 0006 4000 002 5300 4059156

İDARE YERİ & YAZISMA ADRESİ

Hoca Ahmet Yesevi Mh. Türkistan Evleri 44. Sk. 28/A
38090 Kocasinan / KAYSERİ - TÜRKİYE
Tel: (0352) 339 39 65 | Fax: (0352) 337 35 04
Web: www.gokbayrak.com
E-mail: gokbayrak@gokbayrak.com
ISSN 1303 - 5282

Yayınlanan yazıların sorumluluğu yazara aittir. Gönderilen yazılar yayınlansın veya yayınlansın diye edilmez. İsim zikredilerek iktibas edilebilir.

tasarım

CIHANOFSET 322 02 00
cihanmekafset@gmail.com

TEMSİLCİLİKLERİMİZ
GENEL MERKEZ
ANKARA ŞUBE
ADI SOYADI
OKTAY BOZKURT
HAYRULLAH EFENDİGİL
TELEFON
0.352 339 39 65
0.312 319 54 72
FAX
0.352 337 35 04
0.312 319 54 72
CEP TEL
0.535 461 38 93
0.535 735 05 40

YURT DIŞI TEMSİLCİLİKLERİMİZ

ALMANYA	DOLGUN İSA	0049 179 651 98 60
ALMANYA	DİLŞAD HAZNECİ	0049 172 999 23 32
AVUSTURALYA	HÜSEYİN HASAN	00411 492 01 19
AMERİKA	NURY TÜRKEL	00202 255 68 48
AMERİKA	GULAMETİN PAHTA	00516 542 46 69
İNGİLTERE	ENVER TOHTI	0044 078 631 160 77
MAKEDONYA	OĞULLAR DERNEĞİ	0038971 49 49 49
HOLLANDA	SADIKJAY SELEY	006 458 58 110
İSVİÇRE	KARAHAN ENDİLLİ	0041 48 49 54 707
KANADA	RUKİYE TURDİSH	001 647 210 66 56
KANADA	KAMİL TURSUN	001 780 665 20 34
KANADA	TUYGHUN ABDULVELİ	00416 878 58 60
KAZAKİSTAN	KHAHRİMAN GOJAMBERDİ	0073272 - 280670
KIRGIZİSTAN	ROZİMEHMET ABDULBAKİEV	00996-312-240616
S.ARABİSTAN	SİRAJİDDİN AZİZİ	00966 54511612
JAPONYA	İLHAM MAHMUT	08145 827 28 44

YURT İÇİ TEMSİLCİLİKLERİMİZ

ADANA	ÖZGÜR SEÇKİN	0554 464 09 35
AFYON	ERHAN SÖLMAZ	0505 579 06 58
ANTALYA	ERDOĞAN KIRMIZIOĞLU	0505 866 06 06
BURSA	OĞUZ EMRE BAYRAK	0506 564 13 27
ÇANAKKALE	EMRULLAH TÖREN	0542 220 88 40
DENİZLİ	SELAMİ ÇAĞDAŞ	0554 840 13 03
ESKİŞEHİR	CANAN TÖREN	0545 432 53 65
FETHİYE/MUĞLA	ALİ DEMİRTAŞ	0533 623 32 42
GAZİANTEP	ALPER KAYA	0507 771 42 48
HATAY	YAĞIZ KIZILKAYA	0506 523 16 56
HATAY	M.ÖNER ÇETİNKAYA	0532 205 02 11
İSTANBUL	GÜRHAN ATAN	0555 253 41 52
İSTANBUL	MUHAMMET EBZAL	0537 441 65 30
İSTANBUL	HÜLYA YILDIRIM	0537 593 82 86
İZMİR	ALİ ÇAĞIN	0536 410 87 48
İZMİR	HASAN ORHAN	0533 218 34 76
KARAMAN	AHMET SEYFİ ESER	0542 436 77 30
K.MARAŞ	OSMAN TOPAL	0542 675 64 10
K.MARAŞ	ALPARSLAN KENGER	0542 323 86 42
KİRŞEHİR	HAKAN KARAKAYA	0544 614 78 14
KARS	ÜMİT ÖZTÜRK	0506 625 67 00
KONYA	MEHMET UĞURLU	0536 629 87 82
MARMARİS/MUĞLA	AHMET YILMAZ	0543 594 51 11
NİĞDE	REMZİ KILIÇ	0536 467 09 19
NİĞDE	BAHADİR ÇELİKBAŞ	0542 594 48 94
SAMSUN	ADEM BAHADİR	0544 246 55 55
ŞANLIURFA	İMAM HÜSEYİN SAVAŞ	0505 463 63 63
TRABZON	YUSUF ZİYA SOYTÜRK	0532 472 24 20
ZONGULDAK	MEHMET DURMAZ	0535 580 84 06

İngilizler Yakup Bey'in bu hareketi ile ilgilendiler. 1868'de Kâşgar'a gelen İngiliz ticarî heyeti Yakup Bey ile görüştü ve ticarî antlaşma imzaladı. Yakup Bey bir yandan İngilizlerle dostça ilişkiler kurmaya çalışırken, diğer yandan da Osmanlı Sultanı Abdülaziz'e oğlu Seyid Yakup Han Töre (Hoca Töre)'yi yollayarak yardım talep etti. Hoca Töre, Türkistan'daki gelişmeleri sultana ve ileri gelenlere ilettikten sonra sultanın yüksek himayesine girmek istediklerini belirtmiştir. Sultan bu isteğe kayıtsız kalmayarak bir gemi ile silâh ve asker yardımı yollamıştır. Bu andan itibaren Yakup Bey, sultanın verdiği emirlik unvanını alarak, hâkimiyeti altındaki topraklarda hutbeyi Abdülaziz Han adına okutmuş ve sikkeleri onun adına bastırmıştır.⁴

Yakup Bey Petersburg'a elçi yollayarak, Rusya ile de dostça ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Osmanlı himayesine giren ve Çin'e karşı Rusya ve İngiltere arasında denge politikası yürüterek yerini bir dereceye kadar sağlamlaştıran Yakup Bey, maalesef 1877 yılının Mayıs ayında vefat etmiş; Çinliler de hiç vakit geçirmeden yaptıkları taarruzla 16 Mayıs 1878'de Doğu Türkistan'ın tamamını işgal ve istilâ etmişlerdir. Bir süre Zo Zungtang komutasındaki ordu tarafından idare edilen Doğu Türkistan, 18 Kasım 1884'te Çin imparatorunun emriyle 19. eyalet olarak Şin-Cang (Xin-Jiang "Yeni Toprak") adıyla doğrudan imparatorluğa bağlanmıştır.

Bildiğimiz üzere 19. yüzyılın sonlarına kadar Doğu Türkistan'da cehalet hüküm sürmekte idi. Bu dönemlerde büyük alimlerin yetiştiği Kaşgar'daki ilim merkezleri çoktan kapatılmıştır. Bu dönemde Batı Dünyasında eğitim hızlı gelişmekte idi. Bunun etkisiyle Türkistan'da ceditçilik hareketi başlatıldı. Bu yeni eğitim şekli "usul-i Cedit" diye adlandırıldı. Usul-i Cedit'in Doğu Türkistan'daki en önemli temsilcileri ise, Artuş ve Gulca'da Hüseyin Musabay, Abdülkadir Damolla Kaşgari yeni okullar açmıştır, Taş Ahunum Turfan Astone'de, Maksut Muhidi Kuçar'da okul açmıştır. Hamit Hacı gibi kişilerde bunların arasındadır. Bu kişiler o yıllarda Batı ülkelerini dolaşmış, orda gördükleri yenilikleri Doğu Türkistan'a getirmeye çalışmışlardır.

Kaşgar'da Musabay Hacı'nın babası Abduresul zamanında Kaşgar'daki en büyük Hanlık Medresesini bitirmiş, daha sonra bu medreseye sürekli bir şekilde maddi destekte bulunmuştur. Şimdiye kadar Doğu Türkistan

kütüphanesinde korunmakta olan o döneme ait yazma belgede Musabay'ın bütün mal varlığını milli eğitime bağışladığı kaydedilmiştir. Daha sonra Musabay'ın oğulları olan Hüseyin Bay (1844-1926), Bahavudun Bay (1851-1928)'ler-de Uygur milli eğitiminden yardımını esirgemiştir.

Yurt dışındaki çağdaş eğitimden etkilenen Bahavudun Bay Doğu Türkistan'a döndükten sonra çağdaş eğitime önem vermeye başlamıştır. Doğu Türkistan'da ilk olarak çağdaş eğitimi başlatmıştır. 1885 senesinin son baharında eğitime başlattığı okulun adı daha sonra Hüseyiniye Mektebi olarak değiştirilmiştir. Bu okul batı standartlarında yapılmış olup, laboratuvar ve spor tesisleri de mevcut idi. Daha sonraki yıllarda bu tip okullar bütün Doğu Türkistan'a yaygınlaştırılmaya başlanmıştır. Başlangıçta, bu okullardaki en büyük sorun yetişmiş öğretmen eksikliği idi. Bunu çözmek için Musa Baylar yurt dışına öğrenci gönderme kararı alarak, ilk defa Tataristan'ın Kazan şehrine öğrenci göndermişlerdir. Bu dönemdeki okulların hepsinde eğitim Uygur Türkçesiyle yapılmış olup, Arap ve Fars dilleri seçmeli ders olarak veriliyordu.

12 Kasım 1933 tarihinde Kaşgar'da Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti kurulduktan sonra, milli eğitim hızlı bir şekilde gelişti. Bu dönemde Uygur milli eğitiminde büyük değişiklikler yapıldı. Bu değişiklikler şunlardır:

1. Bütün Uygur milli eğitimi bir merkezden yönetilmeye başlanmıştır. Ürümçü'de Maarif Nazareti, vilayetlerde ise Maarif idarisi, nahiyelerde ise Maarif bölümü tesis edilmiştir.

2. Bu dönemde okullar iki sistem ile yönetilmiştir. Hükümet tarafından yönetilen okullar şenli mektep, Uygur derneği (halk tarafından) tarafından yönetilenler Huili mektep diye adlandırılmıştır. Devlete bağlı okulların masrafı hükümet tarafından, derneğe bağlı okulların masrafı ise derneklerce toplanan bağışlarla karşılanmıştır. 1935 yılından itibaren kurulan Uygur dernekleri Uygur milli eğitiminin gelişmesinde çok önemli rol oynamıştır. Örneğin: o dönemde devlet okullarının sayısı 580 ise, Uygur derneği tarafından yönetilen okulların sayısı 1883'e ulaşmıştır. Devlet okullarında okuyan öğrencilerin sayısı 9333 iken, dernek okullarındaki öğrenci sayısı 180033'e ulaşmıştır. Sadece Aksu vilayetinin Bay nahiyesinde dernek tarafından kurulan 30

ilkokul ve bir tane de öğretmen yetiştirme okulu vardı.

3. Genel derslerle dini dersler birbirinden ayrılmıştır.

4. Öğrencilere verilen sosyal yardım genişletilmiştir.

5. Kızların okula gitme oranı hızla yükselmiştir.

6. Daha önce Uygur milli maarifinin merkezi Kaşgar,

Gulca ve Turfanın Astane'de ise, bu dönemde Ürumçi merkez haline gelmiştir.

1934 yılından itibaren Urumçi Ölkilik Darıluallimin, Şinjiang Darılfunini, Gimnaziye, Kız Koleji, Askeri okul, Polis Okulu, Şöförlük okulu, Rus dili koleji, Havacılık okulu, Tıp okulu, Veterinerlik okulu, Ziraat okulu gibi okullar kurulmuştur. 1934 yılından başlayarak kısa zaman içerisinde Şin jiang Gazetesi (eskiden Tian shan Bao deniliyordu) ve bütün vilayetlerde yerel gazeteler yayımlanmaya başlanmıştır. Bu yıllarda ölkilik tiyatro ve benzeri tiyatro kulüpleri kurulmuştur. Bunlar Uygur Türkçesinin gelişmesinde çok önemli rol oynamıştır.

Hızla gelişen Uygur milli eğitiminin en büyük sorunlarından birinin öğretmen eksikliği olduğundan ötürü, 1934 yılından başlayarak eski Sovyetler birliği 3 gurup halinde 300'e yakın öğrenciyi Orta Asya Türk Cumhuriyetlerindeki üniversitelerde yetiştirmiştir. Bu dönem yeni Uygur milli maarifinin altın devri olup, bu dönemde pek çok mühendisler, doktorlar, veterinerler, öğretmenler, sanatkârlar, şairler, müzisyenler ve tercümanlar yetişmiştir. Bu yetişmiş insanlar bugünkü Uygur milli maarifinin gelişmesinde, Uygur Türkçesinin mükemmelleşmesinde büyük katkıda bulunmuştur. 1942 yılından sonra Doğu Türkistan'da siyasi vaziyette çok önemli değişimler ortaya çıkmıştır. Pek çok aydın tutuklanarak hapse atılmıştır. Böylece Uygur milli eğitimi çok büyük yara alarak gerilemeye başlamıştır. Bunun tam tersine, 3 Vilayet İnkılâbı'nın cereyan ettiği bölgeler olan Altay, Çöçek, Gulca illerinde Uygur milli eğitimi hızla gelişim göstermiştir. Eğitimin ve buna bağlı olarak öğretmenlerin önemi gittikçe artmıştır. Öğretmenlik en sevilen ve saygın bir meslek olarak algılanmaya

başlanmıştır. Bu konuda Doğu Türkistan Cumhuriyetinin devlet başkanı Ahmetcan Kasimi şöyle demiştir: "sınıfta derslerinde geri kalmış öğrenci kalmasın diyerek yürekten çalışan, çabalayan öğretmenlerin görevinin ne kadar meşakkatli olduğunu iyi biliyorum. Toplumda öğretmenin emeğinden daha kutsal bir emek yoktur. Çünkü bilim adamı, uzman, yazar, doktor, komutan, devlet adamı ve diğer bütün insanların hepsi öğretmenlerin emeğinin meyvesidir". 3 Vilayet İnkılâbı'nın ilk dönemlerinde bu bölgelerdeki okullaşma oranı oldukça yüksek olup, kısa zaman içerisinde fen bilimleri ve sosyal bilimler dalında pek çok eleman yetiştirilmiş, bu daha sonraki yıllardaki Uygur milli eğitiminde merkezi rol üstlenmiştir.

DOĞU TÜRKİSTAN'DA KOMÜNİST ÇİN DÖNEMİNDE ÇİFT DİLLİ EĞİTİM

Komünist Çinliler 1949 yılının sonuna doğru Doğu Türkistan'a tamamen hakîm olduktan sonra eskideki eğitim sisteminde bazı değişiklikler yaparak çift dilli eğitimin temelini atmaya başlamıştır. Çin Hükümetinin 1950'li yıllardan bugüne kadar Doğu Türkistan'da yürütülen çift dilli eğitimi aşağıdaki 5 döneme ayırmak mümkündür.

1. Çift Dilli Eğitimin Temelinin Atıldığı Dönem

Mayıs 1950 tarihinde Şin Jiang Halk Hükümeti tarafından "Şin Jiang maarif İslahatı" konulu bir genelge yayınlanmıştır. Genelgede ilk ve ortaokulların ders müfredatlarında düzenleme yapılması, milli okullarda Çince ve Rusçanın seçmeli ders olarak konulması, Çince okullarda ise Uygurca ile Rusçanın seçmeli ders olarak konulması belirtilmiştir. 1959 yılında Şin jiang Uygur Özerk Bölgesi hükümeti Şin jiang'daki bütün yüksek eğitim kurumlarında Çince hazırlık okuma zorunluluğu getirmiş, hazırlık bittiği zaman öğrencilerden Çinceyi rahat okuma, dinleme ve yazma becerisine sahip olmaları talep edilmiştir. 1964 yılında Uygur Özerk Bölgesi yönetimi 474 sayılı genelge ile ortaokul ve liselerde çift dilli eğitim yapma kararı almış, denemeli olarak Şin jiang Üniversitesi ortaokulu, Gulja şehri 6.lisesi, Kaşgar 2. lisesi, Börtala Moğol Otonom Oblastı 2.lisesi, Urumçi şehri 6.liselerinde denemeli olarak çift dilli eğitim yapmaya başlamıştır. Böylece Doğu Türkistan'da çift dilli eğitimin temeli atılmıştır.

2. Doğu Türkistan'da Çift Dilli Eğitimin Duraklama Dönemi

1966 yılında Çin'de başlatılan Kültür devriminin etkisiyle bütün Çin'de olduğu gibi Doğu Türkistan'da da eğitim durma noktasına gelmiştir. Böylece yeni başlamış olan çift dilli eğitim denemeleri de durmuştur. 1960'li yıllardan 1970'li yılların sonuna kadar Uygur yazar ve şairleri kendi eserlerini serbestçe yazamıyorlardı. Kendi görüşleri ve gayelerin edebi eserlerde ifade ettirmekle mahrum idiler. Bu dönemde sabık Sovyetler Birliği ile arası açılan Çin Sovyetler Birliğinde eğitim görmüş öğretmenleri, milli duygularını, tarihi gerçekleri yansıtan eserler yazan yazar ve şairleri "milliyetçi, ayrılıkçı, Türkçü, İslamcı, sovyetlere bağlanan" suçlamasıyla cezalandırılıp hapse atılıyordu. Hatta bazı şairler şiirlerinde "Tanrı Dağı", "Tarım Deryası" gibi kelimeleri kullanırsa ve ana vatani hakkında yazdığı şiirlerde "vatanım, memleketim" diye seslenirse şiirleri toplatılıyordu ve tutuklanıyordu. Kültür devriminde bu olaylar son derece acımasız oldu. Bir çok şair ve yazarlar "milli ayrılıkçı", "Pan-türkist", "Pan-islamist" denilerek cezalandırıldı, hapselere atıldı, sürgünlere gönderildi. Neticede Uygur Milli Eğitimi, Uygur Edebiyatı büyük kayıplara uğrayarak, hiçbir gelişme gösteremedi ve çağın çok gerilerinde kaldı.

Kısacası 1978'e kadar Doğu Türkistan'dan belli ideolojiye dayalı, yapılan aşırı sol eğitim politikası, milli kültürü yok etmek için uygulanmıştır. Milli kültür, dini inanç ve milli edebiyat yok edilmeye çalışılmıştır. Bu yaptırımlar karşısında kendi kültür ve örf ve adetlerine, milli edebiyatına sıkı sıkıya bağlı olan Uygur Türkleri, günümüze kadar her alanda kendi edebiyat ve kültürlerini korumak ve geliştirmek için mücadele vermişlerdir.

3. Çift Dilli Eğitimin Tekrar Gündeme Gelmesi

1976 yılında Mao'nun ölümünden ve Çin'de uygulamaya konulan açıklık politikasından sonra, diğer alanlardaki yasakların kalkmasıyla, milli eğitim ve milli edebiyat üzerindeki yasaklar da kısmen kalkmıştır. Kültür döneminde çeşitli suçlamalarla okullardan atılan, hapse atılan öğretmenler, eser yazması yasaklanan, uzun yıllar hapsedilen ünlü yazarlardan Abdurrahim Ötkür, Turgun Almas, Nim Şehit, Zunun Kadiri, Zordin Sabir bu dönem Yeni Uy-

gur Edebiyatı'nın önemli yazarlarındandır. Bunlara konulan öğretmenlik yapma, eser yazma yasağının kalkmasıyla Uygur Milli Eğitiminde canlanma başladı. Böylece yayıncılıkta da biraz canlanma görülmeye, Doğu Türkistan'da yeni yayın yapılmaya başlandı. Mesela; 1980'den önce yalnız Şin Jiang Halk Neşriyatı, Pekin Milletler Neşriyatı Uygur Bölümü, Şin Jiang Maarif Neşriyatı mevcut idi. Bu yayınevlerinde çoğunlukla milli yazarların eserleri değil, Çince kitaplardan yapılan tercüme eserler neşrediliyordu. Okullarda tekrar Çince dersler konulmaya başlandı.

1980'den önce mevcut olan yukarıdaki neşriyatlara ilaveten Şin Jiang Sehiye Neşriyatı (Doğu Türkistan Tıbbi Neşriyatı), Yaş-Ösmürler Neşriyatı (Gençler Neşriyatı), Şin Jiang Fentehnika Neşriyatı (Fen ve teknoloji Neşriyatı), Şin Jiang Katnaş Neşriyatı (Ulaştırma Neşriyatı), Kaşgar Uygur Neşriyatları tesis edildi. Edebi dergilerin sayısı çoğaldı. Edebiyat ve sanatla ilgili dergilerinden Doğu Türkistan Yazarlar Birliğine bağlı "Tarım" dergisi, "Şin Jiang Milletler Edebiyatı" dergisi, "Kövrük" (Köprü) dergisi, Kültür İdarisine bağlı olan "Doğu Türkistan Sanatı" dergisi, Halk Edebiyatı Araştırma Kurumunun yayın organı "Miras" dergisi, Şin Jiang Halk Neşriyatı tarafından neşredilen "Bulak" (Pınar), "Çolpan" (Yıldız), "Dünya Edebiyatı" mecmuası bundan başka her bir vilayet ve şehirde neşredilenlerden, İli vilayetinde neşredilen "İli Deryası", Kaşgar'da neşredilen "Kaşgar Edebiyat Sanatı", Turfan'da neşredilen "Turfan", Kumul'da neşredilen "Kumul Edebiyatı", Aksu vilayetinde neşredilen "Aksu Edebiyat-Sanatı", Hoten'de neşredilen "Yeni Kaştaşı Dergisi", Korla vilayetinde neşredilen "Bostan" dergisi, Ürümqi yazarlar birliğine bağlı "Tengri Tag" dergisi, Ürümqi Kültür Dairesine bağlı olan "Nasrettin Hoca" dergisi gibi yerli ve milli dergiler çıkmaya başladı. Bunun sonucunda, Uygur şair ve yazarları eserlerini daha kolay neşrettirmek imkanına kavuştular.

Yukarıda bahsettiğimiz yayın hizmetinin gelişmesiyle Doğu Türkistan'daki milli eğitim canlanmaya başlamıştır. Okullarda Ana dil eğitimine önem verilmekle birlikte Çince eğitime de önem verilmiştir. Bütün üniversitelerde hazırlık sınıfları şart konulmuştur. 6 Aralık 1982 yılında sabık Uygur Özerk Bölgesi başkan yardımcısı Ba Dai milli okullarda Çince eğitimi güçlendirme konusunda teklif sunmuş ve bu kabul edilmiştir. Teklif kabul edilince bütün yük-

sek okullarda, mesleki okullarda Çince hazırlık görmek zorunlu hale getirilmiştir.

4.Çift Dilli Eğitimi Yerine Oturtma ve Geliştirme Dönemi

12 Eylül 1985 yılında Uygur Özerk Bölgesi eğitim başkanlığı 5 senelik ilkokul eğitiminin ders müfredatı programında 1985 yılından itibaren bütün okullarda Çince eğitime başlamak, köylerdeki okullarda ön hazırlıkların yapılarak 1987 senesinde Çince eğitime başlamak bizzat talep etmiştir. Ancak uygulamaya geçilememiştir.

6 Nisan 1990 yılında Doğu Türkistan'ın Kaşgar vilayetine bağlı Barın kasabasında meydana gelen ayaklanmadan sonra Çin'in Doğu Türkistan'a yönelik politikasında köklü bir değişim ortaya çıkmıştır. Siyasi baskı artmanın yanı sıra, eğitimde de köklü bir değişime gidilmiştir. 25 Eylül 1993 yılında Uygur Özerk Bölgesi 8. halk temsilcileri kurultayının 4. toplantısında Şin jiang Uygur Özerk Bölgesi Dil ve Yazı yönetmeliğinde azınlıkların Çinlilerle olan siyasi, ekonomi ve kültürel ilişkilerinde Çince kullanılması talep edilerek "Çince Çin devletindeki bütün halkların kullandığı ortak dildir. Bütün resmi dairelerde resmi yazılar Çince yazılmalıdır," diye şart konulmuştur. 14 Haziran 1996 yılında ilk defa HSK yani Çince Seviye Sınavı getirilmiştir.

Barın Olayından sonra Çin'de Uygurlara uygulanan politika asimile politikasıdır. Bu dönemde çift dilli eğitim özelliğini kaybetmiş, Uygur Türkçesini yok etme politikasının bir parçasına dönüşmüştür. Barın Olayı Çin'in Doğu Türkistan politikasındaki bir dönüm noktasıdır.

Barın Olayı nedir? Zeydin Yusuf Başkanlığındaki 200 kişi 5 Nisan 1990 günü sabah saat 6 civarında elinde ışık Allah-u Ekber diye bağırarak ilçe hükümet binasının önüne gelirler ve ilçe hükümet binasının önünde sabah namazı kıydıktan sonra, ilçe hükümetine şu isteklerini iletmek ister:

"Hükümet insan öldüren kişileri idam eder. Kasabamızda 250 kadın kürtaj edildi. (1989 yılında bir yılda küçük bir kasabada yapılan kürtaj sayısı 250) Bu katillik sayılır mı sayılmaz mı? Neden bunu yapan kişiler idam edilmiyor? Çin'den Ürümçi'ye her 15 dakikada bir tren geliyor, bu trenle gelen kişilerin hepsi Çinliler. Biz

yerli halklara aile planlaması yapmanın yerine Çinlileri getirmesek olmaz mı? Biz mücadele edip Çinlileri bu topraklardan kovacağız. Aile planlaması durdurulsun! Şin Jianga Çin göçü durdurulsun! Halkımız üzerindeki vergiler hafifletilsin, biz demokrasi istiyoruz. Ezilmek, horlanmak, yok olmak istemiyoruz..."⁵

Barın gençlerinin bu haklı isteklerini duyan Barın İlçesinin komünist parti başkanı Tursun bu olayı hemen merkeze telefonla bildirir. Bunun üzerine Kaşgar kol ordu komutanlığından 62 askerden oluşan özel tim gönderilir. Hemen ardından 130 takviye gücü daha gönderilir ve bu haklı isteklerde bulunan mazlum 200 gencin üzerine ateş açılır, anında 2 genç ölür. Bunu gören gençler de dağılır. Ama bu gösterici gençleri arama operasyonu düzenlenir ve aralarında çatışma yaşanır. Böylece aynı gün yaşanan çatışmada 6 genç ile 42 köylü ölür, 193 kişi yaralanır. Göstericilerin bir kısmı kaçtığı için geniş çapta operasyon düzenlenir...

Olayın ikinci günü Çin Genel Kurmay başkanlığının emriyle Kaşgar'daki kol ordu komutanlığından hava, kara ve topçu kuvvetlerinden oluşan 3000 kişilik özel ordu Barın'a gönderilir. Bütün yollar kapatılır. Barın ilçesine havadan, karadan askeri operasyon düzenlenir. Köy evleri hem havadan hem de karadan ağır tüfeklerle taranır. O gün 150 kişi acımasızca öldürülmüş, 200e yakın kişi yaralanmıştır. 10 Nisana kadar devam eden bu çatışmada 3000e yakın kişi acımasızca katledilmiştir. 200e yakın kişi tutuklanmış olup 10 yıldan 25 yıla kadar ve bir kısmı ise müebbet cezasına çarptırılmıştır.⁶

5. Uygurca Eğitimi Bütünüyle Ortadan Kaldırıp Çince Eğitime Geçme Dönemi

Çin Komünist partisi merkezi politbüro üyesi Uygur Özerk Bölgesi Komünist parti genel sekreteri Doğu Türkistan'daki çift dilli eğitimdeki problemlerle ilgili yaptığı konuşmada en büyük problemin öğretmen eksikliği olduğunu dile getirerek, aşağıdaki 3 öneride bulunmuştur.

1. Ana okulda Çince eğitime önem vermek.
2. Çin dilini iyi bilen ana okul öğretmenini yetiştirmek
3. Ne pahasına olursa olsun ülkemizin yüksek menfaati için bunun gerçekleştirilmesi şarttır.

Bu konuşmasında aşağıdakileri de dile getirmiştir: "Biz ilkokul birinci sınıftan itibaren çift dilli eğitime önem vermeliyiz. Özellikle öğretmenlerin Çince seviyelerini yükseltmeye önem vermeliyiz. Bundan böyle çift dilli bilmeyenler öğretmen olamayacaktır. 2004 yılının Mart ayından itibaren ilk ve ortaokula Çince öğretmen yetiştirme çerçevesinde 55 bin öğretmene Çince öğretmek için 8 sene gerekmektedir. İki seneden beri 3791 öğretmen Çince eğitimden geçirilmiş ancak bu yeterli değildir.

İşte bu yukarıda gördüğümüz konuşmalar aynen uygulamaya geçmiş ve Çince bilmeyen öğretmenler erken emekli edilmektedir. Onlara iki seneye kadar maaş verilmekte ve daha sonra bu maaşı kesilmektedir. 2010 yılında ilkokuldan üniversiteye kadar bütün okullarda Çince eğitim hedeflenmektedir.

Gerçi bu çift dilli eğitim sözü kulağa hoş gelse de, Uygulamaya bakıldığı zaman bunun hiç de çift dilli eğitim olmadığı, tamamıyla Uygur dilini ortadan kaldırmaya yönelik olduğunu açıkça görülmektedir. Çift dilli eğitim aslında kendi ana dilini çok iyi derecede bilmenin yanı sıra ikinci bir yabancı dilin öğrenilmesi demektir. Türkiye'deki özel okullar veya normal devlet okullarında ana dil eğitiminin yanında bir başka yabancı dil eğitimi verilmektedir. Hiçbir zaman Türk dili eğitimden kaldırılmamıştır. Ama Çin'in çift dilli eğitim diye adlandırdığı bu uygulama asıl amacından sapmış olan, Uygurların ana dilini eğitim dili olmaktan çıkarmayı ve böylece bu dili yavaş yavaş kullanımdan kaldırmayı hedefleyen bir uygulamadır. Bunun da Çin hükümetinin Uygurları asimile etme politikasının bir parçası olduğu açıkça ortadadır. Bunun yanı sıra, 2000 senesinden itibaren Çin'in Pekin ve Shang hai kentlerinde Şin jiang sınıfı diye adlandırılan 4 senelik lise eğitimi veren sınıflar açılmıştır. 4 senenin bir senesinde Çince eğitim verilir ve sonraki 3 senesinde dersler tamamıyla Çince yapılmaktadır. Şin Jiang sınıfları ilk yılında deneme amaçlı olarak sadece iki sınıf olarak açılmış olmasına rağmen, bu sınıflar daha sonraki yıllarda hızla çoğaltılarak büyük kentlerden çok köy kasaba çocukları bu okula kayıt edilerek Çin' götürülmüştür. Onlar götürüldükleri yerlerde haftanın sadece bir günü dışarıya çıkabilecekleri kamp şeklindeki okullarda Çin dilinde eğitim görmeye başlamıştır. Tabii bu sırada bu öğrencilerin sıkı bir beyin yıkama çalışmasından geçirildiği de herkesçe bilinen bir gerçektir.

Gerçi Doğu Türkistan'da çoğu insan ana dilin kullanılmasının bilincinde olsa da, ama Çin hükümeti tarafından planlı ve programlı şekilde yaratılan bu sistemde insanlar çaresiz kalmaktadır. Ana dil okullarında okuyan çocuklar Çincesi yeterli değil, gibi bahanelerle derslerinde istediği kadar başarılı olmalarına rağmen işe alınmamaktadır. Yani ana dilde okuyan öğrenci en baştan işsiz olarak damgalanmaktadır. Üstelik "Ana dil okullarının eğitimi yetersiz, Uygur dili artık dünyanın gelişimine ayak uyduramamaktadır" gibi laflar ilk ağızlarından söylenerek insanların beyni yıkanmaktadır. Böylece Uygur ebeveynler gelecekte çocuklarının işsiz kalmaması kaygısıyla çocuklarını mecburen Çince okullarda okutmaktadır. Eğer Çin'in bu politikası böyle devam ederse daha sonraki yıllarda okullardan mezun olacak olan Uygur gençliği ne kendi ana diline hakîm, ne de Çin diline hakîm olabilmiş, iki farklı kültürün arasında bocalayıp kalan vasıfsız bir nesil olarak yetişecektir.

Çin'in Uygulamakta olduğu politika kendi anayasasına aykırı

Çin Halk Cumhuriyetinin Özerk Bölge yasasında, "Azınlık öğrencileri okutmayı esas amaç yapan okullar (sınıflar) ve diğer buna şartları uygunluk gösteren eğitim kurumları azınlıkların dillerinde eğitim yapılmalıdır" diye belirtilmiştir. Bunun dışında Çin Halk Cumhuriyeti Çift Dilli Eğitimi Araştırma Derneğinin yönetmeliğinde ve hükümet genelgelerinin hepsinde bunlar net bir şekilde belirtilmiştir. Fakat beni düşündüren şey, bugün Doğu Türkistan'daki Üniversite, meslek okulları ve liselerde, son yıllarda Orta Öğretim hatta ilkokullarda bile yavaş yavaş Uygurca eğitim kaldırılmaktadır. Çin yetkilileri bunun nedenini, uygur Türkçesinin bilim dili olmadığını, Uygur Bölgesinin geri kalmasındaki tek nedenin uygur dilinde eğitim yapmak olduğunu ileri sürmektedir. Ancak bildiğimiz üzere, Uygur Türkçesi en eski dillerden biridir. Türk tarihindeki en önemli şairlerden Ali şir Nevai'nin Çahardivan'ı, Hemse'si, Kaşgârlı Mahmud'un "Divan-i Lügat-i Türk"ü, Yusuf Has Hacıp'in Kutatgu Bilig adlı eserleri bu dille yazılmıştır. Uygur Türklerinin tarihte yarattığı parlak medeniyetler ve dünya medeniyet hazinesine yaptığı katkıların hepsi Uygur Türkçesinin gücüyle olmuştur.

Uygur Türkçesi Çin hudutları içerisinde kalan Moğol, Tibet dilleri gibi her sahada işlek bir şekilde kullanılmıştır. Uygur Türkleri kendi

dillerinin sayesinde eski Uygur medeniyetinin mirasçıları olarak kendi kültürlerini geliştirme fırsatına sahip olmuşlardır. 58 yıldan beri Uygur Türkçesiyle yayımlanmış olan gazeteler, dergiler ve kitaplar dünyanın dört bir yanına dağılmıştır. Ayrıca yüz binlerce Uygur Türkü bu alanda istihdam edilmektedir. Son 20 yıldır Doğu Türkistan'da yazılı ve görsel medya hızlı gelişmiştir. Doğu Türkistan'daki ekonomik gelişmelere takiben Uygur Türkçesinin kullanma alanı da hızlı gelişmiştir. Bunların hepsi Uygur Türkçesinin zenginliği ve Uygurların diline olan sevgisi ile ilintilidir. Eğer bir millet kendi dilini sevmiyorsa, kendi ana dilinin kıymetini bilmiyorsa, diline önem vermiyorsa o dilin gelişmesi ve mükemmelleşmesi mümkün değildir. Uygur Türkçesinin yok olmadan son-suza dek mevcut olmasını sağlayacak olan tek şey, Uygurların kendi diline olan sevgisidir. Eğer Uygur Türkleri ana dilini lideri, köylüsü, çiftçisi, zengini, fakiri, aydını ve yıldızları olarak severse, ona sahip çıkarsa Uygur Türkçesi ilelebet mevcut olacaktır.

Doğu Türkistan'da Uygulanan bu Politikaya Dünyanın Bakışı

Çin'in Uygur ve Kazak Türklerine uygulanan bu tür kültürel hakları kısıtlama politikasından sonra, Doğu Türkistan meselesi uluslararası af örgütü, Asya'daki İnsan Haklarını İzleme Teşkilatı gibi uluslar arası sivil toplum örgütlerinin dikkatini çekmeye başladı. Özellikle Uluslararası Af Örgütü bugüne dek Doğu Türkistan'daki İnsan Hakları İhlalleri anlatılan kapsamlı 5 tane rapor yayınladı. Amerika Birleşik Devletlerinin senelik insan hakları raporlarında Uygur meselesine geniş bir şekilde yer verilmeye başlandı.

Özellikle 11 Eylül olayından sonra, Çin Hükümeti uluslar arası terörizmi bahane ederek Uygur Türklerini keyfi tutuklamaya başlamış, dini kültürel hakları ağır bir şekilde kısıtlanmaktadır. Uluslar Arası Af Örgütünün Çin Halk Cumhuriyeti Uygurlar Çin'in "terörle savaş" Adına Uyguladığı Baskıdan Kaçıyor adlı, Temmuz 2004'te yayınladığı raporunun 4-sayfasında bu konuda şöyle denmiştir:

"Son yıllarda Şin Cang Uygur Özerk Bölgesinde İnsan Hakları İhlallerinin ağırlaşmasına bazı ek faktörler de birleşerek katkıda bulunmuş ve bölgedeki Uygur nüfusunun duyduğu hoşnutsuzluğu daha da artmıştır. Yetkililerin, bir çok Uygur'un ekonomik, sos-

yal ve kültürel haklarının ciddi ve yaygın olarak ihlal edilmesine dair yakınmalarına hitap etmede yetersiz kalması bölgede bir gerilim kaynağı olarak durmaktadır. Uygurlar arasında yüksek işsizlik oranı devam etmektedir ve bildirildiğine göre, Han Çinli işçilerin bölgeye akınının sürmesi, Uygurların iş gücü pazarında daha da fazla dışlanmasına yol açmaktadır. Uygurların büyük bir çoğunluğu çiftçidir; Çinceyi akıcı konuşamamaktadırlar ve sınırlı eğitim ve iş olanaklarına sahiptirler. Bununla birlikte, raporlara göre son yıllarda Uygur aileleri Han Çinli müteahhitler tarafından yeterli danışma hizmetleri ve tazminat vermeden topraklarından zorla atılmaktadır.⁸ Bildirildiğine göre, on binlerce Uygur kitabının yasaklanması ve yakılması⁹ ile Eylül 2002'den itibaren Sin Can Üniversitesinde bir çok derste Uygurca'yı eğitim dili olarak yasaklayan bir resmi politikanın dayatılması da dahil olmak üzere kültürel haklar üzerindeki kısıtlamalar da son yıllarda ağırlaşmıştır."¹⁰

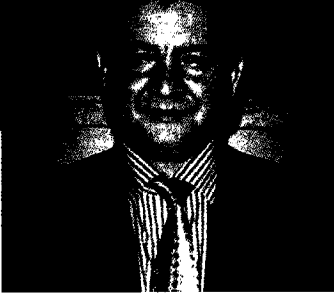
Son aldığımız haberlere göre Doğu Türkistan'da pek çok okulda uygur dil ve edebiyatı dışındaki bütün dersler Çince ile okutulmaktadır. Çin'in bu uygulaması Uygur Türkleri arasında büyük memnuniyetsizlik yaratmaktadır. Bu uygulama eğer şimdiki şekliyle devam edecekse, Doğu Türkistan'da sosyal patlamaya zemin hazırlayacaktır. Türk kültür tarihinde önemli yere sahip olan, dünya medeniyet tarihine büyük katkıda bulunan Uygur Türklerine 21. yüzyıla giren günümüzde uygulanmakta olan bu soykırım politikasını Dünya devletlerinin dur deme zamanı gelip geçmiştir. Bugün Çin içte Uygur Türklerine acımasızca yok etme politikası yürütürken, dışa yönelik propaganda politikasını önem vermektedir.

DİPNOTLAR

1. Ahmet Caferoğlu, Türk Dili Tarihi, C.1, S.143-144. İstanbul 1958.
2. Mehmet Emin Buğra, Şarki Türkistan Tarihi, s.8-16. Ankara 1989.
3. Mehmet Emin Buğra, a.g.e., s.23-27.
4. İktil Kurban, Doğu Türkistan İçin Savaş, s. 9-15. Ankara 1995.
5. Dünya Uygur Kurultayı, Barın İnkilabının 15 Yılı, İstanbul, Nisan 2005, sayfa 76.
6. Dünya Uygur Kurultayı, Barın İnkilabının 15 Yılı, İstanbul, Nisan 2005, sayfa 79-80.
7. Çin Halk Cumhuriyeti Millî Otonomiye Kanunu, (Uygurca) sayfa 35-36, Milletler Neşriyatı 2001, Pekin.
8. Yakınlarda olan bir olayda, İli bölgesinde baraj gölü ve elektrik santrali projesi inşaatı nedeniyle başka yere yerleştirme programının adil olmadığını söyleyerek protesto ettikleri için en az 16 kişinin polis tarafından gözaltına alındığı bildirildi. Bkz. "Police in Xinjiang detain protesters" (Sincan'da polis protestocuları gözaltına aldı), RFA, 14 Haziran 2004.
9. Örneğin, görgü tanıkları Haziran 2002'de Kaşgar kentindeki 1 no.lu Ortaokulda toplanan kitapların istif edilerek yakıldığını bildirdi. Daha fazla bilgi için bkz. "Uygur language and culture under threat in Xin Jiang" (Sin Can'da Uygur Dili ve Kültürü Tehdit Altında), Dr. Michael Dillon, 14 Ağustos 2002, Orta Asya-Kafkasya Analisti. Bildirildiğine göre, yasaklanan ve yakılan kitaplar arasında A Brief History of the Huns and Ancient Literature (Hunların Kısaça Tarihi ve Klasik Edebiyat) ile Ancient Uighur craftsmanship (Antik Uygur Zanaatkarlığı) gibi Uygur tarihi ve kültürü ile ilgili kitaplar bulunmaktadır.
10. BKZ. "Xinjiang University to teach major subjects in Chinese" (Sin Can Üniversitesi'nde ana konular Çince öğretiliyor) Xin Hua 7 Haziran 2002. Mart 2004'te SUÖB'deki elli etnik azınlık okulunun önümüzdeki beş yıl içinde etnik Çin okullarıyla birleşeceği ve derslerin olabildiğince Çince yürütülmesi gerektiği bildirilince, Uygurca'nın eğitim dili olarak kullanılmasına getirilen artan kısıtlamalar ile ilgili korkular daha da çoğaldı. Bkz. "China imposes Chinese language on Uyghur schools" (Çin, Uygur Okullarına Çinceyi Getiriyor), RFA, 16 Mart 2004.

Doğu Türkistan'ın Geleceği: SWOT Analizi Metodu Üzerinden Bir Değerlendirme

Doç. Dr. Erkin EKREM
Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü,

A. Doğu Türkistan Meselesi

Doğu Türkistan'ın geleceği Çin hükümetinin bölgede sürdürdüğü politikalar ve Çin hükümeti tarafından Dong-tu (Doğu Türkistanlılar) olarak adlandırılan Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı için mücadele eden grupların faaliyetleri ile ilgilidir; Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı için mücadele edenlerin hazırladığı ideal ve uygulanabilir programlarla ilgilidir; Çin'in yükselişi ve takip ettiği küresel politika ile ilgilidir; uluslararası siyasi, ekonomik ve güvenlik dengelerinin gidişatı ile ilgilidir ve en önemlisi Doğu Türkistan davasını sürdüren kadroların ileri görüşlü olup olmadığı ile ilgilidir.

Çin hükümeti, Doğu Türkistan'ın tarihten beri Çin'in bir parçası olduğunu iddia etmekte ve mevcut uluslararası siyasi sistemde, egemen bir devlet olarak, Doğu Türkistan'ı kendi hâkimiyet sınırları içerisinde kabul etmektedir. Bu bağlamda, Doğu Türkistan'ı kendi iç meselesi olarak gören Çin, yabancı güçlerin Doğu Türkistan'la ilgilenmesine karşıdır. Çin Doğu Türkistan'ı ilk defa 1884 yılında kendi topraklarına dâhil ederek eyaletlerinden biri ilan etmiştir. Bugünkü Çin hükümeti ise, Doğu Türkistan'ı Mançu İmparatorluğu (1644-1911) ve Milliyetçi Halk Partisi hükümetinin (Kuomintang hükümeti, 1911-1949) mirasçısı olarak hâkimiyeti altına aldığını ileri sürmektedir. Ancak Doğu Türkistan, Sovyetler Birliği lideri Stalin'in teşvik ve silah yardımı ile Eylül 1949'da Çin Halk Kurtuluş Ordusu tarafından işgal edilmiştir. Çin Komünist Parti lideri Mao Zedong ile Stalin arasındaki telgraflarda "işgal" (zhanling) kelimesi açık olarak geçmektedir. ¹

Sovyet lideri Stalin'in Çin ordusunun Doğu Türkistan'ın işgaline askerî destek verme sebebi ise, ABD'nin Doğu Türkistan'da Müslüman bir ülke kurma planına engel olmak içindir. ²

Çin komünist ordusunun 20 Ekim'de Urumçi'ye ulaştığı günün ertesi, Başkan Mao, merkezî hükümetin Basın Dairesi Başkanı Hu Qiao-mu'ya bir mektup yazarak yazışmalarda yer alan "işgal" kelimesinin "bölgeye ulaşıldı" ifadesi ile değiştirilmesi talimatını vermiştir. ³

Bu işgal gerçeğinin ve bu işgali kabul etmeyen Doğu Türkistanlıların bağımsızlık hareketinin yarattığı sonuç ise, bugünkü Doğu Türkistan meselesi olmuştur. Çin hükümetinin bölgede yürüttüğü politika, istikrarı sağlayamadığı gibi Doğu Türkistan Özerk Bölge Yasası da tam anlamıyla uygulanmadığı için, Doğu Türkistan meselesinin uluslararası siyaset sahnesine taşınmasına sebep olmuştur. Çin hükümeti, 1949-1960 yılları arasında, bölgedeki bağımsızlık faaliyetlerini "yerel etnik milliyetçilik" olarak tanımlamış ve daha çok yatıştırıcı/sindirici bir politika sürdürmüştür.

1960-1990 yılları arasında bölgedeki özgürlük taleplerinin Sovyetler tarafından kışkırtılması, özgürlükçülerin Çin'i bölmeye çalıştığı iddiasıyla bölgede daha sert politikaların uygulanmasına sebep olmuştur. 1980-1985 yılları arasında ise Çin hükümeti bölgede ılımlı bir politika sürdürmüştür. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Orta Asya Türk cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarına kavuşmasının Doğu Türkistan'da yarattığı etki, Pekin hükümetini oldukça endişelendirmiştir. Bu tarihten sonra Doğu Türkistan'da gündeme gelen siyasi talepleri ve şiddet içeren faaliyetleri yine dış odakların ve yurt dışı Doğu Türkistan örgütlerinin bölgeyi Çin'den koparmaya yönelik çalışmaları şeklinde yorumlayan Çin, bölgede yürüttüğü şiddet politikasını daha da arttırmıştır. Doğu Türkistan bölgesindeki özgürlük taleplerinin hükümet tarafından şiddetle bastırılması ve bölge halkının bu baskıya karşı aynı şekilde tepki göstermesi sonucunda Doğu Türkistan'da istikrar sağlanamamış, bölge nüfusunun çoğunluğunu oluşturan Uygurlar etnik baskıya maruz kalmıştır.

Doğu Türkistan'da Çin'in işgaline karşı sürdürülen bağımsızlık faaliyetlerinin yurt dışı ayağı ise 1949 yılından sonra yurt dışına kaçmak zorunda kalan ve bundan önce Milliyetçi Çin hükümetinden "yüksek muhtariyet" statüsü isteyen Doğu Türkistanlıların önde gelenlerinden Mehmet Emin Buğra ve İsa Yusuf Alptekin gibi isimlerle başlamıştır. 1949 yılı öncesi Milliyetçi Çin Partisi'nin kongresinde milletvekili olarak yer alan ve Doğu Türkistan yerel hükümetinde çeşitli görevlerde bulunan bu aydınların Türkiye'ye göç etmesi ile sürdürülen bağımsızlık faaliyetleri, Doğu Türkistan'da yaşanan baskıcı politikaların şiddetlenmesiyle orantılı olarak yükselmeye başlamıştır. Soğuk

Savaş sonrası bazı Doğu Türkistanlılar siyasi çabaların yetersiz kaldığını ileri sürerek silahlı mücadeleyi benimsemişlerdir. Silahlı mücadeleyi benimseyen bu gruplardan Doğu Türkistan İslam Hareketi, 11 Eylül sonrası uluslararası terör örgütleri listesine alınmıştır. ABD tarafından tutuklanan 22 Uygur genç, terörist zanlısı olarak Guantanamo üssüne götürülmüştür.

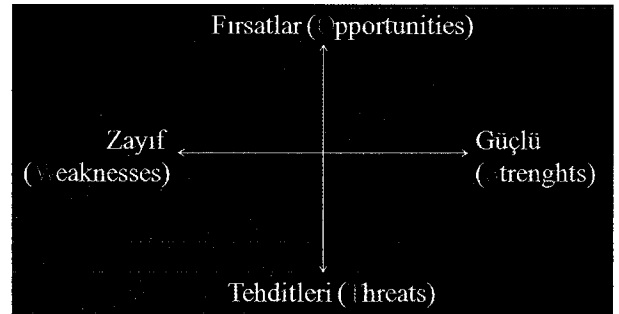
Diğer yandan Çin hükümetinin ve uluslararası kamuoyunun Doğu Türkistan meselesine bakışı ve tanımının farklı olması, Doğu Türkistan meselesini daha da karmaşık bir hâle getirmiştir. Doğu Türkistan İslam Hareketi önce ABD hükümetinin ardından Birleşmiş Milletler'in terörist örgüt listesine girmiştir. Ancak Çin hükümetinin söz konusu teşkilat dâhil siyasi faaliyet çerçevesinde mücadele eden yurt içi-yurt dışı bütün örgütleri uluslararası terörist kategorisine sokması üzerine, ABD hükümeti meseleye açıklık getirmek zorunda kalmıştır. Önce dönemin ABD Başkanı George W. Bush, Uygurları kastederek, Çin lideri Jiang Zemin'e, "Azınlıkların hakları terörizmle mücadele bahanesiyle çiğnenemez." demiştir; sonra yine dönemin ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Lorne Craner bizzat Pekin ve Urumçi'ye giderek ABD'nin kastettiği terörist grubun sadece Doğu Türkistan İslam Hareketi olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte BM İnsan Hakları Komitesi ve uluslararası insan hakları kuruluşları da Çin'in Doğu Türkistan'daki politikasını eleştirerek Uygurların haklarına sahip çıkmıştır.⁴

ABD ve bazı Avrupa ülkelerinin Uygur meselesi ile ilgilenmelerinin ve uluslararası insan hakları kuruluşlarının raporlarında Uygurların insan hakları sorununu dünya kamuoyunun gündemine taşımalarının Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı konusu ile doğrudan ilgisi yoktur. Ancak Doğu Türkistanlılar bu ilgiyi kendi bağımsızlık hareketlerine dolaylı destek olarak algılamakta, Çin hükümeti de aynı görüşte olduğundan dış dünyadan gelen bu desteği Doğu Türkistan'ı Çin'den koparma çabası olarak değerlendirmektedir.

Türkiye Doğu Türkistan meselesi ile soydaşlık ve dindaşlık bağları nedeniyle ilgilenirken aynı zamanda Doğu Türkistanlıların (Uygurların) kaderi ile de ilgilenmektedir. Ancak Ankara Çin'in egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygılı olduğunu da her fırsatta dile getirmektedir.

Bütün bu gelişmeler ve kavramsal problemler Doğu Türkistan meselesinin geleceğinin öngörülmesini zorlaştırmaktadır. Üstelik Uygur meselesi ile Doğu Türkistan meselesi birbiri ile karışmış ve Doğu Türkistanlıların hedefi Uygurların insan haklarının korunması mı, yoksa Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı mı bu konu henüz tartışmaya açılmamıştır; bu durum da Doğu Türkistan'ın geleceğinin ne olacağını belirsizleştirmiştir. Yurt içinde Doç Dr. İlham Tohti gibi aydınlar daha çok Çin Anayasası ve Özerklik Yasası'nda verilmiş haklarının uygulanmasını isterken yurt dışındaki bütün Doğu Türkistanlı teşkilatlar bağımsızlık istemektedir. Gerçi yurt dışındaki en büyük organizasyon olan Dünya Uygur Kongresi'nin tüzüğünde "Kendi kaderini kendisi tayin eder" ifadesi kullanılmışsa da, ibarenin altında yatan bağımsızlık arzusudur. Doğu Türkistan'ın geleceğine dair öngörü de Doğu Türkistan'ın bağımsızlığını gerçekleştirmek doğrultusunda olacaktır. Bağımsızlık için pek çok olumlu gelişmeye ve desteğe ihtiyaç vardır; ve ancak tüm bunları doğru değerlendirmekle hedefe ulaşılabilecektir.

B. SWOT Analizi Metodu

Swot Analizi Metodu

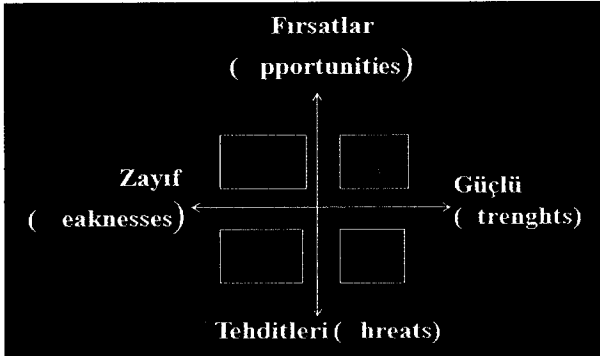
SWOT, İngilizce strengths (güçler), weaknesses (zayıflıklar), opportunities (fırsatlar) ve threats (tehditler) kelimelerinin ilk harflerinden meydana getirilmiş bir kelimedir. SWOT analiz metodu bir yönetim aracının adıdır. Bu metodu San Francisco Üniversitesi'nden Prof. Dr. Heinz Wehrich geliştirmiştir.

SWOT analizi; incelenen kurumun, teknolojinin, sürecin, durumun veya kişinin güçlü ve zayıf yönlerini belirlemekte ve dış çevreden kaynaklanan fırsat ve tehditleri saptamakta kullanılan bir tekniktir. SWOT analizinin amacı, iç ve dış etkenleri dikkate alarak, varolan güçlerden ve fırsatlardan en üst düzeyde yararlanıp tehdi-

lerin ve zayıf yanların etkisini en aza indirecek plan ve stratejiler geliştirmektedir. SWOT analizi, sadece güçlü olunan ve büyük fırsatların yattığı alanlara odaklanılmasını sağlamakla kalmayıp zayıf olunan yanları ve gelecek için muhtemel tehditleri de görmeye yardımcı olabilmektedir. Ancak her teori ve metotta olduğu gibi SWOT analizi metodunda da noksan yönler vardır.

SWOT analizi metodu genelde iç durumu analiz eden SW ile dış etkeni analiz eden OT bölümlerinden oluşmaktadır. Bu metotta lehte ve geliştirilmeye değer olan yönler ile aleyhte ve kaçınılması gereken yönler bulunmakta, problemler keşfedilerek çözüm yolları geliştirilmektedir. Bu metot üzerinden geleceğe dair ilerleme yolu tespit edilmektedir. SWOT analiz metodu ile iç güçler ile dış etkenleri ortaya koyarken aynı zamanda dört çeşit stratejik yöneliş modelinin çıkarılması da mümkün olmaktadır.

Dört çeşit stratejik yöneliş modeli

SO Stratejisi	WO Stratejisi	ST Stratejisi	WT Stratejisi
Güçlü+Fırsatlar	Zayıf+Fırsatlar	Güçlü+Tehditler	Zayıf+Tehditler
En ideal stratejik tercihtir. Güçlü yönler ve dış fırsatların bir arada değerlendirilmesi sonucunda, her zaman başarılı olunabilir.	Stratejik kaynağın uygun şekilde kullanılması gerekmektedir. Dış fırsatlar en iyi şekilde değerlendirilerek zayıf yönün kapatılması gerekmektedir. Ancak bazen zayıf olumasından dolayı dış fırsatlar değerlendirilemeyebilir veya bu fırsatlar kaçınılabılır.	Stratejik kaynağın değerlendirilmesi gerekmektedir. Güçlü yönler dikkate alınarak dış tehditlerden kaçınmaya çalışılmalıdır. Bu durumdan kurtulmak için üstün akıllı bir yöneticinin ihtiyaç duyulmaktadır.	Hem zayıf yönleri kapatmaya çalışmak hem de dıştan gelen tehditlerden kaçınmak gerekmektedir.

C. SWOT Analizi Metoduna Göre Doğu Türkistan'ın Durumu

Doğu Türkistanlıların güçlü-zayıf yönlerini, fırsatlar ve tehditler üzerinde yapılan tespitle SWOT analiz metodunu uygulayarak belirlemek ve nispeten bir sonuca varmak mümkündür.

Doğu Türkistanlıların Güçlü Yönleri

1. Doğu Türkistan'ın bağımsızlığına yönelik irade ve tutku: Doğu Türkistanlılar 1884

yılından bu yana bağımsızlık yolunda birçok bedel ödemelerine rağmen mücadele etmeye yılmadan devam etmiştir. Hatta 1933-1934 ile 1944-1949 yılları arasında kısa ömürlü de olsa birer cumhuriyet kurmuşlardır.

2. Doğu Türkistan'ın jeostratejik konumu: Doğu Türkistan'da meydana gelen bütün çatışma ve savaşlar, dönemindeki uluslararası siyasi ve stratejik konjonktürel değişim ile yakından ilgilidir. Bundan sonra da Doğu Türkistan'da meydana gelebilecek değişimlerin uluslararası stratejik dengelere bağlı olacağına şüphe yoktur. Bu tespitin altında yatan ise bölgenin stratejik önemidir. Tarihte Çin için köprü ve sınır mahiyetinde olan Doğu Türkistan, bugün hem askerî savunma, toplumsal güvenlik, ekonomik kalkınma hem de diğer yer üstü ve yer altı zenginlikleriyle (petrol ve doğal gaz gibi) yine stratejik konumunu korumaktadır. Doğu Türkistan'ın bu özelliği, Çin için ne derece önemli ise, Çin'in rakibi veya düşmanları için de o kadar önemlidir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin "yumuşak karnı" olan bu bölgede herhangi bir istikrarsız durumun meydana gelmesi Çin'in geleceğini derinden etkileyebilmektedir. Bölge, Çin'in millî çıkarlarını karşılama, özellikle ulusal güvenlik ve millî kalkınma, nihayet süper güç olma konusunda kilit rollerden birine sahiptir.⁵

3. Doğu Türkistan'ın jeopolitik konumu: Asya'nın tam ortasında yer alan, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuzeybatı bölgesini oluşturan ve 1,68 milyon kilometrekare büyüklüğüyle bütün Çin toprağının 1/6'sını oluşturan Doğu Türkistan bölgesi, Gansu eyaleti, Qinghai eyaleti, Moğolistan, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Afganistan, Pakistan, Hindistan ve Tibet gibi bölge ve ülkelerle sınırdır. Doğu Türkistan'ın yabancı ülkelerle olan sınırının uzunluğu Çin sınırının toplamının 1/4'ünü teşkil etmekte ve Doğu Türkistan Çin'le en uzun sınırı olan bölge özelliği taşımaktadır. Doğu Türkistan'ın kuzeyinde Altay Dağları, ortasında Tanrı Dağları ve güneyinde Kunlung Dağı bulunmaktadır. Bu üç dağ Pamir Dağları'nda kesişmekte ve birleşik hâlede Doğu Türkistan'ın kuzey, batı ve güneybatısının doğal engellerini ve 13 stratejik geçidi oluşturmaktadır. Bu stratejik konum Doğu Türkistan'ın savunma veya saldırı kabiliyetini arttırmaktadır. Yani Çin'in kuzeybatı sınır bölgesinin güvenliğini sağlamaktadır. Bu anlamda Doğu Türkistan'a sahip olan Çin, Orta Asya'ya hâkim olabileceği

gibi; Doğu Türkistan'a sahip olan herhangi bir güç de jeostratejik bakımdan doğusunda çıplak kalan Çin'in güvenliğini tehdit edebilmektedir. Tarihte Doğu Türkistan Çin için geçit ve savunma bölgesi olarak algılanmamıştır. Tang Sülalesi generali Gao Xianzhi ve Mançu İmparatorluğu generali Zhao-hui, Orta Asya'ya sefer düzenlerken Doğu Türkistan'ın güneyindeki dağı aşarak bölgeyi denetim altına almışlardır. Cengiz Han ise Doğu Türkistan'ın kuzeyindeki dağı aşarak bölgeyi fethetmiştir. Bu bağlamda Doğu Türkistan, Orta Asya'yı fethetmede stratejik derinlik noktası olabilmektedir. Doğu Türkistan'ı işgal eden ve Sincan idare bölgesinin temelini hazırlayan Mançu İmparatorluğu komutanı Zuo Zongtang, bölgenin işgal edilmesinin önemini şu şekilde anlatmaktadır: "Sincan'a hâkim olmak Moğolistan'ın korunması demektir; Moğolistan'a hâkim olmak başkentini koruması demektir. Kuzeybatı bölgesi (Çin için) sanki bilek ve parmak gibi kopukluk olmadan savunmanın bir bütünü oluşturmaktadır. Eğer Sincan elden çıkarsa Moğolistan'ın güvenliği tehdit altında kalacaktır... Bu durumda Çin'in rahat uyuyabileceği tek bir gün bile kalmayacaktır." (Tongchou Xinjiang Quanju Shu, 1878). Nitekim Çin, tarihte, Doğu Türkistan'ı ele geçirdiği dönemlerde büyük ülke hâline gelmiştir; kaybettiği dönemlerde ise zayıf bir hâle düşmüştür. Çin, büyük ülke olma yolunda Doğu Türkistan'ı kaybettiği takdirde, hem Orta Asya'dan Ortadoğu'ya uzanan bölgedeki etkisini yitirecek hem de yabancı güçlerin bölgeden Çin'e yönelik yapacağı stratejik saldırılara zemin sağlamış olacaktır.⁶

4. Doğu Türkistan'ın Türk ve İslam dünyası ile olan etnik ve dinî bağları: Doğu Türkistan'ın komşu ülkelerinin çoğu Müslüman ve Türk halklardır. Bazıları ise ortak tarih

ve kültürü paylaşan etnik gruplardır. Bölge halkının bir kısmı sınır ötesinde yaşamaktadır; yani siyasi sınırın her iki tarafında aynı halk bulunmaktadır. Doğu Türkistan'ın siyasi yönetimi Pekin'e bağlı olmasına rağmen etnik menşei, tarih, kültür, din ve diğer örf-âdetleri açısından Doğu Türkistan halkı Orta Asya halklarıyla bir bütündür. Aralarında "yüz ve astar" ilişkisi mevcuttur. Bu nedenle Orta Asya'ya da Doğu Türkistan'da meydana gelen herhangi bir olayın karşılıklı olarak birbirini etkilediği görülmektedir. Ayrıca Doğu Türkistan İslam dünyasının bir parçası olduğundan İslam dünyası ile de etkileşim içindedir. Bu bağlamda Doğu Türkistan, Çin'i hem Orta Asya ve İslam dünyasına bağlayan hem de Orta Asya ve İslam dünyasından ayıran stratejik bir bölge konumundadır. Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından Doğu Türkistan'ın etnik ve dinî sorunlarının giderek artması nedeniyle bölgedeki çatışmalar da sık sık gündeme gelmeye başlamıştır. 11 Eylül sonrası bu sorunlar yeni bir boyut kazanmış ve Doğu Türkistan meselesi Çin'i aşarak uluslararası siyasi alana taşınmıştır. Yani Doğu Türkistan'ın etnik, dinî, çevre ve insan hakları gibi meseleleri ile dünya kamuoyu ilgilenmeye başlamıştır.⁷

5. Doğu Türkistan'ın jeoekonomik konumu: Doğu Türkistan'da kullanılabilir tarım, orman ve bozkır alanı 68 milyon hektar olup Çin genelinde ilk sırada yer almaktadır. Kişi başına düşen gelir ise Çin ortalamasından iki kat daha fazladır. Bölgedeki kömür rezervi 27 milyar ton olup Çin'in genel rezervinin %40'ını oluşturarak birinci sırada yer almaktadır. Bölgede keşfedilen petrol ve doğal gaz rezervleri 30 milyar tondur; bu da Çin'in genel rezervinin %35'ini oluşturarak ilk sırada gelmektedir. Doğu Türkistan'da pamuk üretimi 12 yıldan bu yana Çin'de birinci sırada yer almaktadır. Çinliler pamuğa "beyaz altın", petrole de "siyah altın" demektir. Bölge, aynı zamanda Çin'in nadir metal ve stratejik ham maddelerinin önemli üretim merkezidir. Bu zengin kaynaklar Çin'in ekonomik kalkınmasının sürdürülebilirliğinin temel güvencesidir. Ayrıca Çin, Batı Kalkınma Projesi'nin en önemli bölgesi Doğu Türkistan'ı Orta Asya ülkelerinin çekim merkezi hâline getirmeye çalışmaktadır.⁸

6. 1949 yılından bu yana devam eden Doğu Türkistan meselesi, 11 Eylül olayı sonrası resmen uluslararası bir mesele hâline dönüşmüş ve Batılı ülkelerin ilgisi nedeniyle

uluslararası siyaset sahnesinde "düşük siyaset" yapabilecek duruma gelmiştir; etkisi de her geçen gün artmaktadır.

Doğu Türkistanlıların Zayıf Yönleri

1. Doğu Türkistanlılar bir devlete sahip olmadıkları için bir devlette mevcut olması gereken güçlere de sahip değillerdir.

2. Doğu Türkistanlıların maddi imkânları zayıftır. Herhangi bir örgütün yeterli maddi imkânı olmadan ideallerini sürdürmesi ise zordur.

3. Uluslararası düzeyde yetişmiş ve dünya kamuoyunun dikkatini çekebilen nitelikli bir kadro yoktur. Doğu Türkistan meselesi uluslararası bir meseleye dönüşmüş durumdadır ve birçok ülkenin Çin ile ilişkisini etkilemektedir.

4. Doğu Türkistanlı örgütlerin bağımsızlık mücadelesi için ideal ve uygulanabilir bir programları yoktur. Doğu Türkistan'ın bağımsızlık yolunun bir adımda tamamlanması mümkün değildir, aşamalı stratejik adımlarla zorluklar aşılmalıdır.

5. Doğu Türkistanlı örgütlerin bir bağımsızlık ideolojisi veya felsefesi yoktur. Oysa Doğu Türkistan'ın evrensel bir bağımsızlık ideolojisi veya felsefesi olması sorunun çözümü için en önemli koşullardan biridir.

6. Doğu Türkistan örgütleri bağımsızlık hedefi konusunda hemfikirdirler, ancak yöntem konusunda görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Henüz bir güç paylaşımı ve koordine etme stratejisi oluşturamamışlardır.

Doğu Türkistanlıların Fırsatları

1. Doğu Türkistan'ın tarihî jeostratejik konumunun önemi her zaman dönemdeki büyük güçleri ilgilendirdiğine göre, bundan sonra ve geleceğe yönelik olarak da bu jeostratejik konumun öneminin devam edeceği ihtimali yüksektir. Doğu Türkistan'ın jeostratejik konumu Çin'in geleceğini etkileyeceği gibi Çin'in rakip güçlerinin ilgisini de çekebilir.

2. Batılı ülkeler Doğu Türkistan'ın bağımsızlığına destek vermeseler de Doğu Türkistan'da yaşanan insan hakları dramı Batı'nın siyasi ve toplumsal değerlerini ilgilendirmektedir.

3. Doğu Türkistan için merkezîyetçi Çin'in yükselişi bir fırsattır. Dünyadaki ülkelerin üçte ikisi demokratik sistemi benimserken Çin'in başını çektiği diğer üçte birlik kesim ise henüz bu sistemden uzaktır. Ancak merkezîyetçi Çin'in yükselişiyle birlikte birçok ülkede siyaset, ekonomi ve güvenlik alanlarında pürüzler yaşanmasının kaçınılmaz oluşu gibi, Çin'in merkezîyetçi sistemi de Doğu Türkistan ve Tibet gibi sorunlardan dolayı eleştirilerin hedefi olacaktır; yani Çin'in yükselişiyle beraber Doğu Türkistan meselesi de yükselecektir.

Doğu Türkistanlıları Bekleyen Tehditler

1. En büyük tehdit, yükselmekte olan Çin'in uluslararası alandaki etkisini arttırmasıyla Doğu Türkistanlıların manevra alanının daralabilecek olmasıdır.

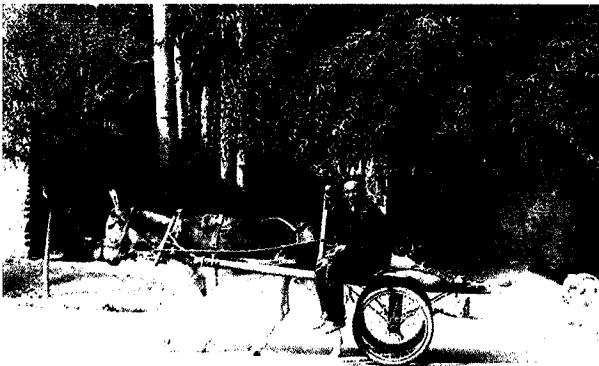
2. Çin'in uluslararası kamuoyunun basıncı ile kısmen de olsa demokratik sistemi benimsemesi, -genel ve mahalli seçim sisteminin uygulamaya girmesi- Doğu Türkistanlıların bağımsızlık idealine büyük darbe indirebilir. Çünkü Çin'in bölgeye uyguladığı göç politikaları Doğu Türkistan'ın demografik yapısını değiştirmekte, bölgedeki Çinli nüfus hızla artmaktadır. Doğu Türkistan'ın kültürel dokusu yıprandığından, bölgede kimlik bunalımı yaşanmaya başlamıştır.

D. SWOT Analizi Metoduna Göre Doğu Türkistan'ın Geleceği

SWOT analizi Doğu Türkistanlıların güçlü-zayıf ve fırsat-tehdit yönlerini ortaya çıkarmakta ve Doğu Türkistan'ın zayıflıkları ve fırsatlarını eşleştiren WO (zayıflıklar-fırsatlar)

stratejik yöneliş modeline uygun düştüğünü tespit etmektedir. SWOT analizine göre Doğu Türkistanlılar, en ideal stratejik tercih olan SO (güçler-fırsatlar) stratejik yöneliş modeline sahip olamamıştır. Bu durum onların bağımsızlık yolunda daha çok çalışmaları gerektiğini göstermektedir. WO stratejik yöneliş modeli, Doğu Türkistanlıların stratejik kaynaklarını en uygun şekilde kullanmaları gerektiğini göstermektedir. Dış fırsatları en iyi şekilde değerlendirerek kendi zayıf yönlerini kapatmak zorunda oldukları açıktır. Bu eksiklikler giderilmediği takdirde olumsuz sonuçlarla karşılaşmaları kaçınılmaz olabilir. Yani Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı kolay olmayacaktır. Söz konusu modelin en büyük uyarısı ise; Doğu Türkistanlılar zayıf oldukları için bazen dış fırsatları değerlendirmeyebilir veya bu fırsatları kaçırabilirler. Bu durumda Doğu Türkistanlıların hayal kırıklığına uğraması ihtimali yüksektir. Bu menfi duruma karşı Doğu Türkistanlı teşkilatların meseleyi sürekli uluslararası kamuoyunun gündeminde tutması, teşkilatların kadrolarının profesyonelleşmesi ve kurumsallaşması şarttır. Bu temeller üzerinde ancak dünya kamuoyundan maddi ve manevi destek alabilir ve Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı için katkıda bulunabilirler. Aksi hâlde bağımsız Doğu Türkistan hedefinden vazgeçilmeli ya da aşamalı hedefler oluşturarak bağımsızlık en son seçenek olarak belirlenmelidir. Ancak, "İnsanın geleceğini etkileyen unsurların yarısı şans ise, diğer yarısı çabadır."⁹ diyen Niccolò Machiavelli (1469-1527)'nin bu tespiti, insanoğlunun kendi çabasıyla geleceğine şekil verebileceği ihtimalini göstermektedir. Önemli gelecek bilimci Herman Kahn (1922-1983)'ın da benzer görüşleri vardır. İnsan geleceğini tahmin edemese de, geleceğini tercih edebilir.¹⁰ Aslında Doğu Türkistan'ın geleceğinin şekillenmesi tüm diğer aktörler bir yana Doğu Türkistanlıların elinde-

dir. İnsanoğlunun bugün yaptıkları geleceğinin nasıl şekilleneceğini belirlemektedir. Bu amaca uygun olarak hem Doğu Türkistan teşkilatları ve ülke hakkında kapsamlı bilgi sahibi olunmalı hem de uluslararası bütün faktörler tespit edilmelidir. Önde gelen askerî strateji uzmanı Michael E. Howard'ın dediği gibi, buraya nereden geldiğimizi anlamadan, bundan sonra nereye gideceğiz meselesini düşünemeyiz.¹¹ Geçmişte yapılan hataların bedeli nasıl bugün ödeniyorsa bugün yapılan hataların bedeli de gelecekte ödenecektir. Aynı şekilde bugün doğru yapılanlar yarın ödül olarak, kazanç olarak karşımıza çıkacaktır. Bu bağlamda, daha iyi bir gelecek için ileri görüşlü olunması gerekmektedir.¹² Çünkü en büyük güç beyin gücüdür. Kapsamlı bilgiler üzerinden üretilen stratejik planlarla başarmak her zaman mümkündür. Yükselmeye başlayan Çin'in karşısında Doğu Türkistan'ın bağımsızlığını savunan grupların başarması gereken daha çok şey vardır.

Son notlar

- 1, 2000: 468-469; Doğu Türkistan'ın işgal sürecinde Başkan Mao ile generaller arasındaki telgraf yazışmaları için bkz. , 2000:482, 582-585, 587-590, 603-604, 613-614, 621-624, 629-635, 642, 647-648, 650-653, 655-656, 660-661.
  - 2, , , 2003:121-122; 2002,149.
  - 3,1(1949.9-1950.12),, 1987, 83.
  - 4 Erkin Ekrem, "Doğu Türkistan Sorunu ve Türkiye-Çin İlişkileri", Türkiye Günlüğü, Sayı. 77 (Yaz 2004), s. 43-44.
  - 5 Ekrem, s. 39-40.
  - 6 Ekrem, s. 40.
  - 7 Ekrem, s. 40-41.
  - 8 Ekrem, s. 41.
  - 9 Niccolò Machiavelli, The Prince, Chapter XXV, forgotten Books, 2008: 94. Orijinal ifadesi ise: "I hold it to be true that fortune is the arbiter of one-half of our actions, but that she still leaves us to direct the other half, or perhaps a little less".
  - 10 Herman Kahn and Arthur J. Weiner, The Year 2000: A Framework for Speculation on the Next Thirty-Three Years, New York: MacMillan Publishing Company, 1967. P. 2
  - 11 Michael Howard, "Reassurance and deterrence: Western defense in the 1980", Foreign Affairs, Vol. 61, No. 2, Winter 1982-1983, p. 309. Orijinal ifadesi ise: "There is little point in considering where we should be going if we do not first decide where we are starting from."
  - 12 Herman Kahn, On Thermonuclear War. New Jersey: Princeton University Press, 1960: 316; Herman Kahn, On Thermonuclear War. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 2007: 576.
- *Bu Makale İ.H.H. Tarafından Yayınlan Hür Doğu Türkistan Sempozyumu adlı kitap 'tan Alınmıştır.

Kaderini Tayin Etme Hakkı

Siraciddin Azizi Şemseddin

Suudi Arabistan Krallığı, Cidde Radyosu, Türkistan Bölümü Programcı ve Çevirmen

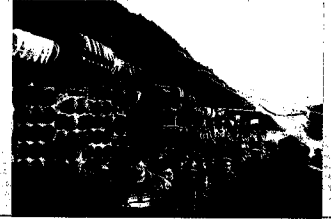
Toprakları üzerindeki acımasız işgal sebebiyle iradesi elinden alınmış durumda-ki Doğu Türkistan halkı uzun süreden beri özgürlüğünden mahrum yaşamaktadır. Doğu Türkistan dâhil Türkistan halklarının binlerce yıl gerilere giden tarihine baktığımızda, yüz ölçümü 8,1 milyon kilometrekareden fazla olan topraklarında özgür ve bağımsız olarak ve diğer ulusların tehditlerinden emin bir şekilde yaşadıklarını görmekteyiz. Türkistan miladi 920 yılında Sultan Satuk Buğra Han'ın İslam dini ile şereflenmesiyle altın çağını yaşamıştır. Miladi 960'a gelindiğinde ise İslamiyet devletin resmî dinî ilan edilmiştir. Ancak bugün üzülen ifade etmeliyiz ki, 200 yıldan daha fazla bir süredir bu halk işgalci Çin tarafından peş peşe gelen akınlarla köleleştirilmeye çalışılmıştır. Fakat Doğu Türkistanlılar hiçbir zaman bu işgale boyun eğmemiş, topraklarında özgür bir hayat sürebilmek için direnişe ve mücadeleye devam etmiştir. Orta Asya olarak adlandırılan bölge çağlar boyunca medeniyetlere ve kültürler beşiklik etmiştir. Bu toprakların beşer medeniyetlerin beşiği olduğunu gösteren delillerden biri 1904 yılında Amerikan jeoloji ve sondaj ekibinin ortaya çıkardığı bulgulardır. Bu ekip Hazar Denizi'nin doğusunda, Aşkabat kentine yakın bir bölgede bazı tarihî kalıntılar bulmuştur. Bu kalıntılar ve benzeri bulgular Doğu Türkistan'ın dünya medeniyet tarihinde çok önemli bir rol oynadığını ve yerküre halkının birçoğunun bu bölgeden geçtiğini belgelemiştir. Ekibin başı ünlü Amerikalı jeolog ve kâşif Raphael Pumpelly, buldukları tarihî kalıntıları bilimsel olarak inceledikten sonra bıçağın yeni taş (cilalı taş) devrinde milattan 9.000 yıl önce Türkistan'da kullanıldığını belirtmiştir. Aynı şekilde milattan 8.000 yıl önce bölgede hayvancılık yapıldığına dair bulgulara rastlanmış, bölgede yine milattan 6.000 yıl önceye ait dönemde maden sanatına dair bulgular elde edilmiştir. Kazılardan elde edilen bazı arkeolojik kalıntılar günümüzde Londra Müzesi'nde bulunmaktadır. Sven Hedin, Gunnar Jarring ve daha birçok Avrupalı misyoner bölgede arkeolojik kazılar yapmış ve buldukları tarihî eserleri ülkelerine götürmüşlerdir. İsveç'teki çok sayıda belge ve arkeolojik bulgu göstermektedir ki, komünist Çin tarafından 1949 yılından bu yana işgal edilen ve Sincan (Yeni Topraklar) olarak

adlandırılan Doğu Türkistan bölgesinin gerçek sahipleri Uygur Türkleridir. Birçoklarının göz ardı ettiği bir başka gerçek de bütün Doğu Türkistan'ın büyük Çin Seddi'nin dışında kalıyor olmasıdır. Bilindiği üzere bu yapı gerçekte Çinlileri, "barbarlar" diye adlandırdıkları kabilelerden korumak üzere inşa edilmişti. Bu da tarihî olarak göstermektedir ki, bu bölge Çin sınırlarının dışında yer almaktadır. Burada yaşayan halkların ırkları bir, âdetleri de hemen hemen aynıdır. Sömürgeci ve işgalciler ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar, Doğu Türkistan'ın manevî birliğini ve ruhi gücünü dağıtmaya muktedir olamazlar. Ne var ki, Doğu Türkistan 200 yıldır sürekli bir şekilde Çin işgaline maruz kalmaktadır. Bu işgallerin en sonuncusu da 1949 yılındaki komünist Çin işgalidir. Bu halkın tarihî sürecini serdedecek olursak, uzun tarihleri boyunca birçok bağımsız devletler ve yapılar kurduklarını görürüz. Doğu Türkistan topraklarında kurulan belli başlı Türk devletleri şunlardır:

- Uygur Orhun Devleti (646-840).
- Karahanlı Devleti (840-1212).
- Saidiye Devleti (1514-1679).
- Bedevlet Yakup Bey'in Kurduğu Kaşgar Devleti (1860-1875).
- Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti (1933-1934).
- Doğu Türkistan Cumhuriyeti (1944-1949).

Doğu Türkistan'ın 1949 yılında komünist Çin tarafından işgalinden sonra bölge halkı kesintisiz bir direniş göstermiştir. Öyle ki geçen 61 sene zarfında Çin işgaline karşı 460'tan fazla ayaklanma yaşanmıştır. Modern Doğu Türkistan tarihindeki en önemli ayaklanmalardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz: Zeynetin Yusuf liderliğindeki 4 Mayıs 1990 tarihli Barın ayaklanması: Bu ayaklanmada birçok köy Çin güçleri tarafından yerle bir edilerek halk katledilmiştir. Bölgede yaşananların izleri hâlâ mevcuttur. 5 Şubat 1997 Gulca ayaklanması: Ayaklanmadan sonra tutuklanan 300'ün üzerinde Müslüman genç, sıcaklığın sıfırın altında 10 derece olduğu kış ayında üzerlerine sıkılan tazyikli soğuk su ile donarak şehit olmuştur. 5 Temmuz 2009 ayaklanması: Bu ayaklanma Doğu Türkistan davası için önemli bir dönüm

noktasıdır. Etkileri hâlâ devam etmektedir ve Doğu Türkistan halkı özgürlüğüne tam olarak kavuşuncaya kadar da devam edecektir. Bu onurlu halkın yaşam şartlarını aşağıda değineceğimiz birtakım önemli faktörler belirlemektedir.

Tehcir ve Çinlilerin İskân Edilmesi Politikası

Coğrafi ve tarihî olarak bilinen bir gerçektir ki, Doğu Türkistan asırlardır Türklerin yurduudur. Çin ile komşu olması, öteden beri bu ülke ile olan ilişkileri, peş peşe gelen Çin devletlerinin emelleri gibi sebeplerle ülkede Han Çinlilerden ve Hui Müslüman Çinlilerden Doğu Türkistan'a göçüp gelmiş kimseler bulunmaktaydı. Ancak bunların sayısı çok azdı. 1945 yılında yapılan nüfus sayımına göre Çinlilerin bölgedeki oranı %3, Türklerin oranı da %97 idi. 1965'ten sonra ise Çinlilerin oranı %40'ların üzerine çıkmıştır. Christian Science Monitor muhabiri, Türkistan'ın başkenti Urumçi'den 28 Ağustos 2008 tarihinde şu haberi geçmiştir: "Çin hükümeti milyonlarca Çinliyi alıp Sincan bölgesinde iskân etmektedir. Böylece Müslüman çoğunluğun etnik ve kültürel kimliği yok edilmek istenmektedir. Bugün bölgede Müslümanlar azınlık hâline gelmiştir." Komünist Parti eski Genel Sekreteri ve Çin eski Cumhurbaşkanı olan Jiang Zemin açıkça şunları dile getirmiştir: "Çin 200 milyon Çinliyi Türkistan'a yerleştirmeyi düşünmektedir. Ancak Doğu Türkistan halkının kesintisiz direnişi buna engel olmaktadır." Son direniş de kanlı 5 Temmuz 2009 olayları olmuştur. Bu olaylar neticesinde Çinli yerleşimciler bölgeyi terk etmeye ve kendi yurtlarına dönmeye başlamışlardır.

Doğum Kontrolü Politikası

Çin bir yandan Doğu Türkistan halkının kimliğini demografik değişimle yok etmeye çalışırken bir yandan da doğum kontrolü politikasını uygulamaya koymuştur. Bu politika Çin'in her tarafında uygulanıyor gibi görünse de gerçekte Doğu Türkistan'daki uygulamaları çok sert ve insanlık dışı bir şekildedir. Mesela genç bir çift evlilik izni almak için yetkili makamlara gittiğinde, beş yıl süre ile çocuk sahibi olmayacağına dair yazılı bir taahhüt vermek zorunda, aksi takdirde evlilik izni alamamaktadır. Taahhüde aykırı davranılması durumunda ise

işten atılmakta ve 30.000 yuan para cezasına çarptırılmaktadırlar. Ancak bütün bu sert uygulamalara karşın birçok Doğu Türkistanlının kız erkek çok sayıda çocukları olduğunu biliyoruz.

Kimlikleri Köreltmek İçin Dinî Eğitimin Yasaklanması

Türkistan halkı 60 yıldır dinî eğitimden mahrumdur. Çin hükümeti din eğitimine hiçbir şekilde izin vermemektedir. Sadece başkent Urumçi'de göz boyama maksadı ile kurulmuş olan "Urumçi İslam Enstitüsü" adlı bir enstitü vardır. Burada da ancak 40 öğrenci eğitim almaktadır. Enstitüde Çin politikaları ve komünist felsefesi okutulmaktadır. 30 milyonluk bir nüfusa sahip bir halk için bu çapta bir enstitü nasıl yeterli olabilir? Ülkede gizli olarak faaliyet gösteren medreselere karşı insan aklının kabul edemeyeceği çok katı uygulamalar bulunmaktadır. 2008 yılında sadece Urumçi kentinde yaşları 8-14 arası 200'den fazla çocuk altı aydan uzun süre hapsedilmiştir ve ancak her biri için 10.000 bin yuan para cezası ödendikten sonra salıverilmişlerdir. Bütün bu zorluklara rağmen Doğu Türkistan halkı dinini öğrenmek için büyük fedakârlıklara katlanmaktadır.

Uygur Dilinin Yasaklanması

2009 yılı Mart ayı başından bu yana resmî okullarda ve resmî dairelerde Uygur dilinin kullanımı yasaklanmıştır. Mesela eskiden Doğu Türkistanlıların kimlik kartlarında isim ve unvan Uygur dili ile yazılırken şimdi Çince yazılmaktadır. Öğretmenlerin Çinceyi iyi derecede bilmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde görevlerine son verilmekte ve yerlerine Çinli öğretmenler alınmaktadır. Çinliler bu hukuk dışı uygulamalarla Doğu Türkistan halkının kimliğini yok etmek, özgürlüklerine ket vurmak ve kaderlerini tayin haklarını ellerinden almak istemektedirler.

Türkistan'da Özerk İdare Gerçeği

25 Ekim 1949 tarihinde Çin ordusu Doğu Türkistan'a işgal gücü olarak girdiğinde, başkent Urumçi havalimanında kendisini karşılamaya gelenlere General Wang Jing şunları söylüyordu: "Bizler sizlerin misafiri olarak burada bulunuyoruz. Bölgenizde işler

rayına girdiğinde ülkemize geri döneceğiz. Bu, lider Mao Tse-Tung'un size sözüdür." Misafir gerçekten ağır bir misafirdi. İşgalci Çin, Doğu Türkistan topraklarında bütünüyle hâkimiyet kuramadı. Zira Doğu Türkistan Cumhuriyeti olarak yapılanmış üç vilayette düzenli direniş ordusu bulunmaktaydı. İşgalden altı yıl sonra, tam tarihi ile 01.10.1955'te Çin Doğu Türkistan'a "Sincan Özerk İdari Bölge" adı ile özerklik vermeye mecbur kaldı. Dünya uluslarından herhangi bir ulusa özerklik verildiğinin ilan edilmesi, uluslararası hukuka göre, o halkın din, dil, örf ve âdetlerinin kabul edildiği anlamına gelmektedir. Aynı zamanda ülke halkının kendi topraklarının zenginliklerinden istifadesi, içeride ve dışarıda dolaşım özgürlüğü gibi konularda hak sahibi olduğu anlamına gelir. Yine Çin'in de imzaladığı Birleşmiş Milletler sözleşmesine göre, bir halka özerklik verilmesi, kaderini belirleme hususunda halk oylamasına gitmenin bir ön adımı olarak görülmektedir. Ancak durum böyle olmamış ve Doğu Türkistan'da otonomi hiçbir zaman tatbik edilmemiştir. Aksine bu sözde özerklik, uluslararası kamuoyunu ve Doğu Türkistan halkını aldatmacadan ibaret bir uygulama olarak kalmıştır. Bu şekli özerklik idaresine muhalif oldukları için de on binlerce insan tutuklanmıştır.

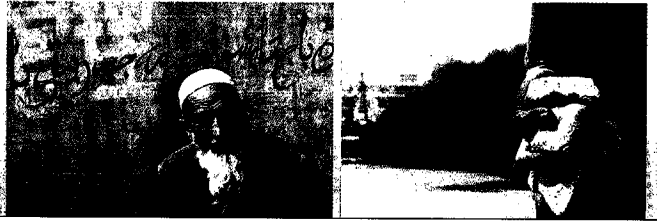
Özgürlük Hareketleri ve Uluslararası Kamuoyunda Doğu Türkistan Halkının Haklarını Talep Etmesi

Çok sayıda Doğu Türkistanlı dernek ve hareket uzun zamandan bu yana çalışmakta, maddi ve hukuki imkânları çerçevesinde faaliyetler gerçekleştirerek Doğu Türkistan halkının haklarını talep etmektedir. Bu doğrultuda

Türkiye, ABD ve Orta Asya'da ve Almanya başta olmak üzere AB ülkelerinde bu kısa çalışmada adlarını sayamayacağımız kadar çok kuruluş bulunmaktadır. Yükselen Çin gücü dolayısıyla Doğu Türkistan davasını uluslararası mahfilde gündem yapmak mümkün olmuyordu. Ancak 5 Temmuz 2009 olayları tabloyu tamamen tersine çevirmiştir. Artık dünya kamuoyu "Doğu Türkistanlılar kimdir ve sorunları nedir?" diye sormaya başlamıştır. 61 senedir Doğu Türkistan davası hiçbir zaman ölmemiştir. Direniş her türlü şekli ile hem kişiler hem de kurumlar düzeyinde devam etmiştir. Muhammed Emin Buğra (1901-1965), İsa Yusuf Alptekin (1901-1995) gibi isimler bu uğurda hayatını feda etmiş önde gelen şahsiyetlerdendir. Bugün de bu davayı savunmaya Rabia Kadir devam etmektedir. Kendisi ilk olarak 1992 yılında İstanbul'da akdedilen Uluslararası Doğu Türkistan Konferansı'ndan sonra oluşturulan Dünya Uluslararası Uygur Kurultayı'nı temsil etmektedir. Türkiye, Suudi Arabistan ve Orta Asya'daki kardeş ülkelerimiz gibi Doğu Türkistan davası ile ilgili devletler, Doğu Türkistan halkının trajedisini çok iyi bilmektedir. Bu halkın, varlığını sürdürebilmek ve haklarını elde edebilmek için verdiği mücadeleden farkındadırlar. Doğu Türkistanlıların sahip olması gereken haklar ve Çin işgalinin bu onurlu halka karşı Doğu Türkistan içinde ya da dışında işlediği suçlar bilinmektedir. Özellikle de Urumçi'deki son olaylardan sonra Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan ve Başbakan Yardımcısı Sayın Bülent Arınç gibi liderlerin duruşları buna en güzel örnektir. Bu duruşun herkes tarafından örnek alınması gerekmektedir. Ayrıca Doğu Türkistan sorununu Birleşmiş Milletler ve BM Güvenlik Konseyi'ne taşımamızın da Türkiye'nin bir görevi olduğunu düşünmekteyiz.

Doğu Türkistan Halkının Sorumlulukları

Doğu Türkistan'ın bağımsızlığına kavuşmasında sorumluluk her şeyden önce Doğu Türkistan halkına, özellikle de gençlere düşmektedir. Bu çerçevede şu hususlara önem vermek gerekmektedir: Her alanda ve her seviyede eğitim; Dünya halklarından herhangi bir halkın silkinip kalkınması ve üzerindeki boyunduruktan kurtulması ancak bilgi silahı ile mümkündür. Çin işgali eskiden

olduğu gibi bugün de halkımızı cehaletin karanlıklarında bırakmak, ilim ve irfandan uzak tutmak istemektedir. Özellikle dinî ilimlerde ve modern bilimlerde yapılmak istenen budur. İşgalden kurtulmamızın tek yolu bilgidir.

•Medyaya önem verilmelidir. Haklı davamızın uluslararası mahfillerde medya yoluyla tanıtılması gerekmektedir. Bu davanın halklar ve kurumlar düzeyinde tanıtılması, uluslararası ve bölgesel kamuoyunun kazanılmasıyla mümkündür.

•Ekonomiye önem verilmelidir. Ekonomi, özgürlük yolunda can damarımızdır. Büyük zenginliklere sahip olan Doğu Türkistan toprakları 61 yıldır işgalci Çin tarafından sömürülmektedir. Doğu Türkistan'ın yurt dışında da çok önemli kaynakları ve iktisadi imkânları söz konusudur ve bütün bunların davamız için değerlendirilip kullanılması gerekmektedir. İslam ülkelerinde Doğu Türkistanlıların kurduğu vakıflar bulunmaktadır. Bütün bu oluşumlardan Doğu Türkistan davasının lehine istifade etme yönünde azımsanmayacak bir destek söz konusudur. Doğu Türkistan davasının Çin'deki yabancı ülkelerin elçiliklerine, insan hakları örgütlerine, uluslararası ve İslami kurumlara tanıtılması gerekmektedir. Böylelikle Doğu Türkistan'daki Müslümanların haklarına saygı duyması için Çin'e baskı yapılması mümkün olacaktır. Çin, elindeki bütün imkânlarla yaptığı zulümleri dünya kamuoyundan gizlemeye çalışırken bu zulümleri ve işgal suçlarını ortaya çıkartmak için gayretlerin yoğunlaştırılması gerekmektedir.

Doğu Türkistanlıların Takip Etmeleri Gereken Strateji

Bilindiği üzere Doğu Türkistan halkı bir an bile ülkesi için fedakârlıktan geri durmamış, Çin işgaline son vermek için direnişine devam etmiş, canını bu uğurda feda etmekten çekinmemiştir. Buna en son örnek de 5 Temmuz 2009'daki olaylarda

yaşananlardır. Binlerce kadın erkek, yaşlı genç Doğu Türkistanlı, Çin savaş makinelerine karşı göğüslerini siper etmiştir.

Yüzyıla yakın bir zamandır, özgürlüğümüze kavuşmak için her türlü aracı ve yolu denemiş olmamıza rağmen gönüllerimize ümitsizlik düşmemiştir. Bu uğurda çalışmaya devam edeceğiz. Libyalı kahraman Ömer Muhtar'ın ünlü sözünde de ifade ettiği gibi: "Biz teslimiyet nedir bilmeyen bir ulusuz; ya ölürüz ya zafer kazanırız." Bu bağlamda kimi silahlı direnişi kimi de barışçıl mücadeleyi benimsemektedir. Bunların hepsi yerine göre doğru olmakla beraber davanın tüm boyutlarına baktığımızda uzun vadeli stratejik bir plan ortaya koymamız gerektiği görülmektedir.

Haklarımızı elde etme noktasında kullanabileceğimiz pek çok seçenek söz konusudur. Ben silahlı direniş seçeneğinin bugünkü şartlarda başarılı olma şansını çok zor görmek-teyim. Zira işgal gücünün elindeki silahlar ile Doğu Türkistan halkının gücü denk değildir. Bugün elimizdeki en önemli seçenek barışçıl direnişin her türlüşünü kullanma seçeneğidir.

- Topraklarımızı terk etmeyerek düşmana karşı durmaya devam etmeliyiz.
- Doğum kontrol yöntemi ile Çinlilerin toplu katliam politikasına daha çok çocuk yaparak karşı koymalıyız.
- Topraklarımıza yerleştirilen Çinlilere karşı tecrit uygulayarak onları göçe zorlamalıyız.
- Bilinçli eğitimsizleştirme politikasına karşı her alanda yüksek eğitim almalıyız.
- Uzaklaştırma politikasına karşı her yerde karşılarına çıkmalıyız.
- Dağıtıp bölme politikalarına karşı saflarımızı birleştirmeliyiz.
- Aramıza casuslar yerleştirme politikalarına karşı parçalanmayarak kendimizi korumalıyız.

Burada önemli bir nokta daha var ki, o da yurdumuzun tarihî ve coğrafi adının Doğu Türkistan olduğudur. Bazıları tarafından kullanılan "Uyguristan" veya "Sincan" gibi isimlerin hepsi işgal güçleri tarafından amaçlı olarak kullanılan uydurma isimlerdir ve bunları asla kabul etmediğimizi ifade etmek isteriz. Burada değinmek istediğim

bir başka önemli husus da Rabia Kadir'in başkanlığını yaptığı Dünya Uygur Kurultayı. Bu yapı aslında 1992 yılında Doğu Türkistan Ulusal Konferansı olarak kurulmuştur. Sonra birtakım hareketlerle bütünleşmesi söz konusu olunca adını tamamen değiştirmiştir.

Çin'in Çöküşünü Hazırlayan Unsurlar

Çin'in dâhili durumunu bilenler Çin'in gerçek gücünü anlamakta ve çok yakın bir gelecekte çökeceğini, parçalanıp dağılacığını ve yedi devlete ayrılacağını tahmin etmektedir. Buyedi devlet Çinli bir araştırmacının da dediği gibi şu şekilde olacaktır: Doğu Türkistan, Tibet, Tayvan, Mançurya, İç Moğolistan, Hong Kong ve Makau. İşsiz sayısının 250 milyona ulaştığı Çin'de işsizlik salgını Çinlileri ürkütmektedir. Öte yandan zenginlerle yoksullar arasındaki uçurum her geçen gün hızla büyümektedir. Ahlaki yozlaşma, aile kurumunun zayıflaması ve rüşvet, Çin'in varlığını tehdit eder hâle gelmiştir. Büyük küçük her işte rüşvet yaygınlaşmıştır. Adi ve taklit Çin malları bütün dünyayı işgal etmiş durumdadır. Ancak son yıllarda birçok dünya devleti Çin mallarından yüz çevirmeye başlamıştır. Bu da Çin ekonomisini, uzun vadede de olsa olumsuz yönde etkileyecektir. Biliyoruz ki bugün Çin, bütünlüğünü zorbalıkla, istibdatla ve iktisatla korumaktadır. Ekonomi çökünce bütünlüğü de kesinlikle çökecektir. Çünkü bir buçuk milyar insan komünist rejimin uyguladığı politikalar nedeniyle mutsuzdur. Çin halkının %80'i yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır.

Sonuç

Doğu Türkistan halkının yaşadıklarına ve işgalci Çin'in, topraklarından silip kazımak için bu halka neler yaptığına kısaca değindikten sonra problemin şu üç temel boyutundan bahsetmek istiyorum. Birincisi; Doğu Türkistan'da Çinli otoriteler ve Han Çinli gruplar tarafından yapılan insan hakları ihlalleri tehlikeli boyutlara ulaşmıştır. İkincisi; Doğu Türkistan'da insan haklarının durumu Doğu Türkistan halkının geleceğini ve vatanlarındaki varlıklarını tehdit etmektedir. Üçüncüsü; Doğu Türkistan halkının temel yaşam hakları ile ilgili isteklerine Çinlilerin aşırı güç kullanarak müdahale etmek-te ve bu

uygulamalara karşı bütün dünya susmaktadır. Bu toprakların gerçek sahipleri ve 61 yıldır işgal altında yaşayan bir ulus olarak bizler, hem din hem de dil ve kültür olarak Çinlilerden çok farklıyız. Topraklarımız Çin'in coğrafi sınırlarını tayin eden seddin dışındadır. Bunca zamandır yeryüzündeki varlığımıza son vermek için gayret eden Çin'in politikaları asla başarılı olmamıştır, olamayacaktır. Tam özgürlük hakkımızı istemek, kaderimizi tayin etme hakkımızın olması ve Doğu Türkistan davasının Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi çatısı altında dile getirilmesi en tabii hakkımızdır. Şunu iyi bilmemiz gerekiyor ki, özgürlükler kolay elde edilmiyor. Onlarca, belki de yüzlerce yıl fedakârlıkla ve ciddiyetle çalışmamız gerekiyor. Dinimizi, onurumuzu ve topraklarımızı korumamız ancak bu şekilde mümkün. Her şeyden önce şunu bilmemiz gerekiyor ki, bizler Allah'a ve yeryüzüne koyduğu kanunlara iman etmiş kimseleriz. Ve yine inanıyoruz ki, sabredersek ve hedeflerimize ulaşmak için ciddiyetle ve ihlasla çalışırsak düşmanlarımıza karşı elbette zafer bizim olacaktır. Bu Allah Teala'nın Kur'an-ı Kerim'deki vaadidir: "Ey iman edenler! Sabredin, düşmanlarınıza karşı sebat gösterin, nöbet bekleyin, Allah'tan gereğince korkun ki, kurtuluşa eresiniz." (Âl-i İmran; 3/200) "Çünkü Firavun, (Mısır) toprağında gerçekten azmış, halkını parça parça etmişti. Onlardan bir zümreyi güçsüz buluyor, bunların oğullarını boğazlıyor, kızlarını ise sağ bırakıyordu. Belli ki o, bozgunculardandı. Biz ise istiyorduk ki, o yerde güçsüz düşürülenlere lütufta bulunalım, onları önderler yapalım, onlara (ötekilerin) yerini alduralım. Ve o yerde onları hâkim kılalım, Firavun ile Hâmân ve ordularına, onlardan çekinmekte oldukları şeyi gösterelim." (Kasas; 28/4-6)

"Elif, Lâm, Mîm. İnsanlar, imtihandan geçirilmeden, sadece 'iman ettik' demeleriyle bırakılabileceklerini mi sandılar? And olsun ki, biz onlardan öncekileri de imtihandan geçirmişizdir. Elbette Allah, doğruları ortaya çıkaracak, yalancıları da mutlaka ortaya koyacaktır." (Ankebut; 29/1-3)

Kaynaklar

Cengizhan, Abdülaziz "Türkistan Kalb-u Asya"

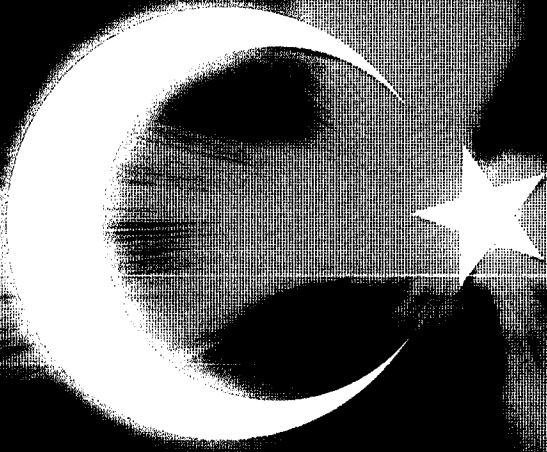
İltebir, Abdülhakim Baki "Müfekkiret-ü Türkistan'ı Şarkıyye

El-Verdani, Dr. İzzettin "Türkistan'ı Şarkıyye ve es-Sin es-Sirau beyn Hadarateyn"

CeCyyyy

*Bu Makale İ.H.H. Tarafından Yayınlan Hür Doğu Türkistan Sempozyumu adlı

kitap 'tan Alınmıştır.

DOĞU TÜRKİSTAN'dan HABERLER

ÇİN, JAPON TÜRKOLOG (MIZUTANI NAOKONI'NİN) ÇİN'E GİRMESİNE İZİN VERMEDİ

Japonya'da yayınlanan Günlük Haber gazetesinin haberine göre Japon Türkolog (Uygurlar üzerine araştırma yapan) Mizutani Naokoni'nin 27 Şubat'ta Pekin Havalimanı'ndan Çin'e girmesine izin verilmeyerek geri çevrildi.

Çinceye hakim olan Türkolog Çin tarihi konusunda uzman ve birkaç yıldan beri Uygurlar üzerine araştırma yapmaktadır. Kovulmuş Uygurlar adı bir kitabı da bulunan Naokoni 5 Temmuz Ürümçi olaylarından sonra Rabiya Kadir'in Japonya'ya ziyaret etmesine öncülük eden kişilerden biriydi. Geçen yıl Çin yine, Çin'i yedi bölgeye bölerek idare etme fikrini ileri süren kitabından dolayı başka bir araştırmacının da ülkeye girmesini yasaklamıştı.

MART AYINDA DOĞU TÜRKİSTAN'IN KUZEYİ KAR ALTINDA KALDI

Çin internet haberine göre Mart ayında Doğu Türkistan bölgesinin kuzeyi son 60 yılın en ağır doğal afetine maruz kaldı, zaman zaman sıcaklık -35 dereceye kadar düştü. İli vilayetinin Nilka ilçesinde bir maden işletmesine çığ düşmesinden dolayı 30 kişi hayatını kaybetti. Yoğun kardan etkilenen ilçe sayısı 31'e ulaşmış olup toplam maddi hasar 640 milyon yuan (100 milyon dolar civarında) olarak tahmin edilmektedir.

ÇİN, TÜRKİYE ULUSLAR ARASI STRATEJİK ARAŞTIRMALAR KURUMU'NA KİTAP HEDİYE ETTİ

Çin Uluslararası Yayıncılar Birliği heyeti Türkiye Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) başkanı Sedat Laçiner ile 4 Mart'ta görüşmeler yaparak 34 çeşit kitap

hediye ettiler. Söz konusu heyetten Go Shawyong hediye edilen kitapların Çin'in siyaseti, kültürü, medeniyeti, ülkede yaşayan azınlık milletler ve dinler hakkında olduğunu belirtti. USAK çalışanı Selçuk Çolakoğlu hediye edilen kitapların araştırma amaçlı olduğunu, Doğu Türkistan'la ilgili olmadığını söyledi.

GAYRET NİYAZ 5 TEMMUZ OLAYLARINDAN SONRA TUTUKLANDI

Şincang İktisat gazetesinin muhabiri Gayret Niyaz 5 Temmuz olaylarından sonra yabancı gazetecilerle mülakat yaptığı gerekçesiyle 1 Ekim 2009 tarihinde gözaltına alınmıştı. Gayret Niyaz bu tarihten beri Ürümçi Tangritağ cezaevinde yargılanmadan tutuklu bulunmaktadır.

ÇİN, DOĞU TÜRKİSTANDAKİ ŞAHYAR İLÇESİNDEN 8 YILDA 15 MİLYON TON PETROL ELDE ETTİ

Çin resmi haber ajansı Şinhua'nın verdiği habere göre Çinli petrol şirketleri 1998 yılında Teklimakan çölünden petrol çıkarmaya başlamıştı. Yüzölçümü 560 bin kilometrekare olan bu petrol bölgesi 16 milyar ton petrol rezervi ile Çin'in en büyük enerji kaynağı konumundadır. Habere göre Çin sadece Şahyar ilçesindeki petrol bölgesinden 8 yılda 15 milyon ton petrol elde etti.

5 TEMMUZ OLAYLARI SIRASINDA TUTUKLANAN NECAT KUNAHUN'UN NEREDE OLDUĞU BİLİNMEMEKTE

Atuş vilayeti Azak ilçesinden Necat Kunahun 6 Temmuz 2009 tarihinde Ürümcü'de ticaretle uğraşırken Çin güvenlik güçleri tarafından tutuklanmıştı. Kunahun'un ailesi tüm yasal yollara başvurmuş olmasına rağmen Kunahun'un nerede olduğu veya hayatta olup olmadığı konusunda herhangi bir bilgiye ulaşamadı.

DOĞU TÜRKİSTAN'IN NÜFUSU HER YIL 350 BİN ARTMAKTADIR

19 Mart günü yapılan Uygur bölgesindeki planlı doğum toplantısında şu an Doğu Türkistan'ın nüfusu yıllık 350 bin artmakta olduğu ortaya çıktı. Nüfusun bu artış oranının geçen yıllara göre ortalamadan üstünde olduğu bildirilmektedir.

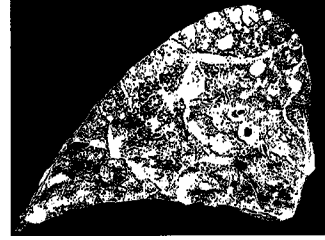
PROF. SÜN WENGGANG: ÇİN HÜKÜMETİ UYGUR HALKINA TAZMİNAT ÖDEMELERİNDE ZORUNDA

Doğu Türkistan'da 5 Temmuz 2009'dan sonra 8 ay boyunca internet erişimi engellenmiş ve telefon kullanımı da kısıtlanmıştı. Şendong Üniversitesi profesörü Sun Wenggang haberleşme özgürlüğünün temel insan haklarından olduğunu ve bu özgürlüğün hiçbir zaman kısıtlanamayacağını belirtti. Prof. Sun bu şekilde

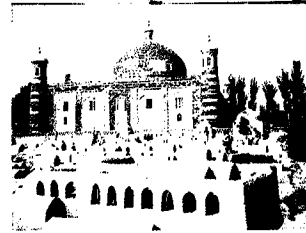
iletişimin kısıtlanması sonucu internet ve telefonla iş yapan şirket ve iş yerlerinin büyük maddi zararlara uğradığını, devletin bu zararları tazmin etmekte zorunda olduğunu söyledi.

DOĞU TÜRKİSTAN'DA HER YIL 8.000 KİŞİ TÜBERKÜLOZDAN ÖLMEKTEDİR

24 Mart Uluslararası Tüberküloz haftası münasebetiyle Uluslararası Akciğer Tüberkülozunu Önleme Komitesinin yayınladığı raporda Doğu Türkistan geçen birkaç yılda akciğer tüberkülozunun yayılma oranının büyüdüğü, akciğer tüberküloz hastası sayısının 800 binden fazla olduğu, yıllık hastalığa yakalananların sayısının 280 ve bu hastalıktan ölenlerin sayısının 8000 civarında olduğu belirtilmiştir. Bu oran Çin geneli ortalamasının oldukça üstündedir. Fakir hastalığı olarak bilinen bu hastalığın Çin'in toplam yeraltı zenginliğinin %40'ını oluşturan Doğu Türkistan'da bu kadar yaygın olması da ayrıca dikkat çekmektedir.

KAŞGAR'IN TARİHİ ŞEHİR YAPISI DEĞİŞTİRİLİYOR

Çin hükümeti Kaşgar'ın tarihi şehir yapısının değiştirilmesi projesi adı altında yürütmekte olduğu tarihi dokuyu yıkıp yok etme projesinin alanını daha da genişletme çalışmalarına hız verdi. Çin hükümeti bu proje için 70 milyar yuan (yaklaşık 11 milyar dolar) bütçe ayırdı. Bu proje kapsamında %85 civarında tarihi şehir yıkılarak yerine çok katlı yapıların yapılması planlanmaktadır.

ÇİN HÜKÜMETİ DİN ADAMLARINI EĞİTİYOR

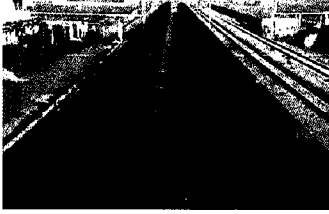
Çin hükümeti 1 Nisan'dan itibaren Dördü Koruma eğitimi vermeye başladı.

Dördü Koruma

- 1- Milletlerin barışını koruma,
- 2-Toplumun istikrarını koruma,
- 3-Devlet bütünlüğünü koruma,
- 4- Kanununun itibarını korumadan oluşmaktadır.

200 MİLYAR TONDAN FAZLA KÖMÜR REZERVİ BULUNDU

Şinhua haber ajansının haberine göre Çin kömür maden arama ve işletme birimleri Doğu Türkistan'ın Turfan bölgesinde geçen yıl 190 milyar ton, bu yıl ise 205 milyar ton kömür rezervi bulunduğunu bildirdi. Şuan Batının Kömürünü Doğuya Taşıma projesi kapsamında kullanılmak üzere Doğu Türkistan - Lancou çift raylı demiryolu inşaatına devam edilmektedir.

HOTEN ŞEHRİNDE ÇİFT DİLDE EĞİTİME TABİ TUTULANLARIN SAYISI 111 BİNİ GEÇTİ

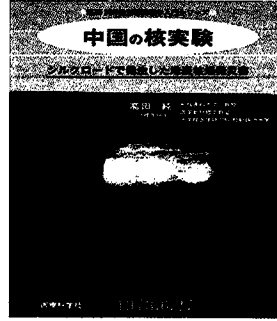
Çin hükümeti Doğu Türkistan'da eğitimin tümüyle Çince yapılmasını gerçekleştirmek için uygulamaya koyduğu çift dilde eğitime yoğun çaba harcamakta olup şuna kadar ilk ve orta öğretimde olmak üzere çift dilde eğitim gören öğrenci sayısı 2 milyon 360 bini geçmiştir. Sadece Hoten vilayetinde çift dilde eğitim gören öğrenci sayısı 111.000 bindir.

JAPONYA EĞİTİM BAKANLIĞI 5 TEMMUZ ÜRÜMÇİ OLAYLARINI DERS KİTAPLARINA KOYDU

Japonya Eğitim Bakanlığı'nın lise 3. sınıflar için yeni hazırladığı Çağdaş Sosyoloji ders kitabında 5 Temmuz URUMÇİ olaylarına yer verildi. Kitabın birinci bölümünde 5 Temmuz URUMÇİ olaylarının meydana gelme sebepleri, Çin güvenlik güçleri tarafından bastırılış biçimi ve Doğu Türkistan'ın yer altı ve yerüstü zenginlikleri, bu bölgenin 1949'da Çinliler tarafından işgal edildiği gibi konular yer aldı. Kitapta ayrıca 5 Temmuz olaylarında Çin ordusuna karşı sokak protestosu-na katılan kadınların resimleri de yer aldı.

PROF. YANG LIYÜY: ÇİN NÜKLEER GÜVENLİĞİ KONUSUNDA SAMİMİ İSE İŞE ÖNCE UYGURLARA TAZMİNAT ÖDEMekten BAŞLAMALIDIR

ABD başkanı Barack Obama'nın ev sahipliğinde gerçekleştirilen Nükleer Güvenlik Zirvesinde 47 ülke Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması'nı imzaladı. Çin devlet başkanı Hu Jingtao da bu antlaşmaya imza atanlar arasındaydı. Çinli araştırmacı Prof. Yang Liyü, Çin lideri Jintao,

zirvede attığı imzayla İran konusunda takındığı tavır arasında çelişki olduğunu bildirdi, ayrıca eğer Çin nükleer silahların önlenmesi konusunda samimi ise işe önce nükleer denemelerle zarar verdiği Doğu Türkistan halkına tazminat ödemekten başlamalıdır dedi.

ÇİN HÜKÜMETİ 100 GÜNLÜK SERT DARBE İNDİRME HAREKETİ'NE BAŞLADI

Çin Merkez ajansının haberine göre yakında Şanghai'da düzenlenecek EXPO 2010 (öncesinde Çin hükümeti güvenliğinin sağlanması adı altında Doğu Türkistan'da güvenliği tehdit edecek unsurlara karşı 100 Günlük Sert Darbe İndirme Hareketi'ne başladı.

WANG LECHUEN MERKEZE ALINDI

16 yıldan beri Doğu Türkistanı demir yumrukla yöneten ÇKP sekreteri Wang Lechuen 5 Temmuz olaylarından sonra merkeze alındı, yerine Çin Komünist Partisi Hunen eyalet bölge sekreteri Jang Chünshen atandı. Wang Lechuen görev yaptığı sürede meydana gelen olayları orantısız güç kullanarak bastırmıştı.

UYGUR VE TİBETLİ TUTUKLULARIN DA ORGANLARI ALINMAKTA

Amerika ve Kanada'daki Falun Gong örgütleri ABD'de basın toplantısı düzenledi. Basın toplantısında konuşan Av. David Matas sadece cezaevlerinde tutuklu bulunan Falun Gong mensuplarının organları değil, Uygur ve Tibetli tutukluların organları da alınmaktadır, dedi. Avukat David Matas daha önce cezaevinde tutuklu

bulunan Falun Gong mensuplarının organlarının alınmasını konu alan kitabıyla 2010 yılı Nobel Barış Ödülü adayı olarak gösterilmişti.

BÜYÜK BİRLİK PARTİSİNDEN DERNEĞİMİZE ZİYARET

BÜYÜK BİRLİK PARTİSİ

27.02.2010 tarihinde Büyük Birlik Partisi Kayseri İl teşkilatları olarak derneğimize Taziye ziyaretinde bulundular. Doğu Türkistan davasına büyük hizmet veren ve yıllarını Türk silahlı Kuvvetlerinin çeşitli kademelerinde başarılı bir asker ve komutan olarak tamamlayan devletin bazı kademelerinde de görev yapan yine emekli olduktan sonra boş durmayarak kendisini Doğu Türkistan davasına adanarak Doğu Türkistan vakfında 20 yıl gibi bir süre Doğu Türkistan davasına hizmet eden Doğu Türkistan vakfı Başkanı Em.Tuğ. M.Rıza BEKİN paşanın vefatı münasebeti ile Büyük Birlik Partisi Kayseri İl Başkanı sayın Gülbey İBİŞ, Kocasinan ve Melikgazi ilçe başkanlarından oluşan bir heyet ve Büyük Birlik Partisi gençlik kollarından kalabalık bir gurupla derneğimize taziye ziyaretine geldiler. Kuranı Kerim okunarak dua edildikten sonra baş sağlığı dileklerinde bulunan Büyük Birlik Partisi İl Başkanı sayın İBİŞ davanız devamızdır, aramızdan ayrılan rahmetlinin acısı acımızdır diyerek duygularını ifa te etti. Sıcak ve samimi bir ortamda geçen ziyarette Doğu Türkistan'ın bugünkü durumu hakkında da ziyaretçilere geniş bilgi verildi.

DÜNYA UYGUR KURULTAYI TOPLANTISI SONA ERDİ

07.03.2010, 26 Şubat 2010'da Almanya'nın Münih kentinde yapılan Dünya Uygur Kurultayı'nın genişletilmiş daimi komite top-

lantısı 02 Mart 2010'da sona erdi. Doğu Türkistan'da 05 Temmuz 2009'da meydana gelen Urumçi olaylarından sonra zaman zaman Kurultay daimi üyeleri tele Konferans sistemi ile istişare toplantıları yapmış olsa da bu yapılan toplantı ile 5 Temmuz olaylarından sonra aradan geçen sekiz ay gibi süre zarfında Doğu Türkistan'daki ve uluslar arasındaki durumunu değerlendirmek amacı ile Dünya Uygur Kurultayı'na üye teşkilatlarının başkanları ve Dünya Uygur Kurultayı daimi komite üyeleri 26 Şubat 2010 da Almanya'nın Münih kentinde bir araya geldi.

MEHMET RIZA BEKİN PAŞAYI ANDIK

07.03.2010, 17 Şubat 2010 da aramızdan ayrılan M.Rıza BEKİN paşayı andık. Kısa süre önce aramızdan ayrılan yıllarını Doğu Türkistan davasına adayan Doğu Türkistan davasının tanıtılmasında bir çok alanda hizmetleri olan değerli büyüğümüz Doğu Türkistan vakfı başkanı Dünya Uygur Kurultayı onursal başkanı M.Rıza Bekin paşa okunan Kuran'ı Kerim Hatimleri yapılan dualar ile anıldı.

Kayseri'de yaşamakta olan hemşerilerimiz ve Türkistan Kuran Kursu öğrencilerinin yapmış oldukları Kuran'ı Kerim hatmi ve duası Rahmetli M.Rıza Bekin Paşanın ruhuna tevdi edildi.M.Rıza paşayı Doğu Türkistan ve Uygur halkı hiçbir zaman unutmayacak daima kalplerinde yaşatacaklardır.

DEVELİLER KÜLTÜR DERNEĞİNDE DOĞU TÜRKİSTAN

14.03.2010, Kayseri'deki sivil toplum örgütlerinden Develiler Kültür ve Dayanışma derneğinin organize ettiği Atayurt Doğu Türkistan'ın günümüzdeki durumu konulu bir toplantı düzenlendi. Toplantıya davet edilen Dünya Uygur Kurultayı Başkan yardımcısı ve Derneğimiz genel başkanı sayın Seyit Tümtürk konuşmacı olarak katıldı.

Geçmişten günümüze Doğu Türkistan ve 5 Temmuz Urumçi olaylarını konu alan toplantıya halkımızın ilgisi yoğun oldu. Develiler Kültür ve dayanışma derneği başkanı sayın Ziya Çolak beyin konuşması ardından kürsüye davet edilen Dünya Uygur Kurultayı başkan yardımcısı sayın Seyit Tümtürk, Çin tarafından işgale uğradığı tarihten günümüze kadar Doğu Türkistan'ın mazlum halkının insanlık dışı zulüm ve baskılara maruz kaldığını bir millet olarak yok edilmeye karşı karşıya kaldığını dünyanın bir çok coğrafyasında özellikle Müslüman toplumun zulme uğradığı şiddete maruz kaldığını ama buna dünya ve dünya milletlerinin özellikle İslam dünyasının sessiz kaldığını ifade etti. Daha henüz 5 Temmuz olayları hafızalardan silinmedi ama orada kıyımlar idamlar baskı şiddet zulüm halen devam etmekte masum halk birer

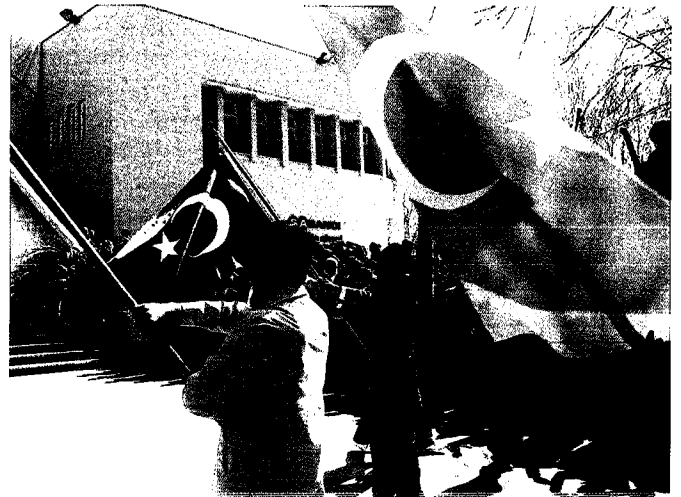
birer ortadan kaybolmakta ve akibetleri nedir bilinmemektedir dedi.

DÜNYA UYGUR KURULTAYI HEYETİ TBMM'DE

20.03.2010, 16.03.2010 Günü Dünya Uygur Kurultayı heyeti Türkiye Büyük Millet Meclisini ziyaret etti. Dünya Uygur Kurultayı Başkan Yardımcısı ve Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Genel Başkanı Sayın Seyit Tümtürk ve Derneğimiz Ankara Şube Başkanı Sayın Hayrullah Efendigil, Hakan Işık'tan oluşan heyet TBMM'yi ziyaret etti. Dünya Uygur Kurultayı Heyetinin TBMM ziyareti esnasında iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi milletvekillerinden İzmir milletvekili Sayın Mehmet Tekelioğlu, Ankara milletvekili Sayın Burhan Kayatürk, Kahramanmaraş milletvekili Sayın Avni Doğan, Milliyetçi Hareket Partisinden Yozgat milletvekili Sayın Mehmet Ekici ve İzmir milletvekili Sayın Şenol Bal'ı mecliste ayrı ayrı ziyaret ederek Doğu Türkistan'da günümüzde yaşanmakta olan son olaylar hakkında bilgilendirdiler.

TÜRK DÜNYASI ve DOĞU TÜRKİSTAN'DA NEVRUZ

22.03.2010, 2010 Orta Asya'dan Balkanlardaki uluslara kadar çok geniş bir bölgede yerel renk ve inançlarla kutlanan Nevruz, Her ulusun kendi kültür değerleriyle özdeşleştirip sembolleştirdiği, özü itibariyle baharın gelişinin kutlandığı coşkuyla karşılandığı bir gündür. Yaşadığı geniş coğrafyada doğa ve çevrenin uyanışının kutlandığı Nevruz Bayramı'nın Anadolu'da ve Türk kültürünün yayıldığı bölgelerde de son derece köklü ve zengin bir geçmişi vardır. Nev (yeni) ve Ruz (gün) kelimelerinin birleşmesinden meydana gelen ve YENİGÜN anlamını taşıyan Nevruz, kuzey yarımkürede başta Türkler olmak üzere bir çok halk ve topluluk tarafından yılbaşı olarak kutlanır.Gece ile gündüzün eşitlendiği 21 Mart'ta güneş göçmen kuşlar gibi kuzey yarımküreye yönelir. 21 Mart ile birlikte havalar ısınmaya, karlar erimeye, ağaçlar çiçeklenmeye, toprak yeşermeye, göçmen kuşlar yuvalarına dönmeye başlar.Bu nedenle 21 Mart bütün varlıklar için uyanış, diriliş ve yaradılış günü olarak kabul edilerek, Nevruz/YENİGÜN bayramı adıyla kutlanır. Ama bugünkü yaşadığımız şu günlerde Çin işgalindeki Doğu Türkistan'daki Uygur halkı bu Nevruz bayramını istediği gibi kutlamaktan yoksun..Çin esaretinden kaçarak dünya coğrafyasına dağılan Doğu Türkistanlı Uygur halkı buldukları ülkelerde örf adet gelenek haline gelen bu bayramı kutlamaya çalışmaktadır.

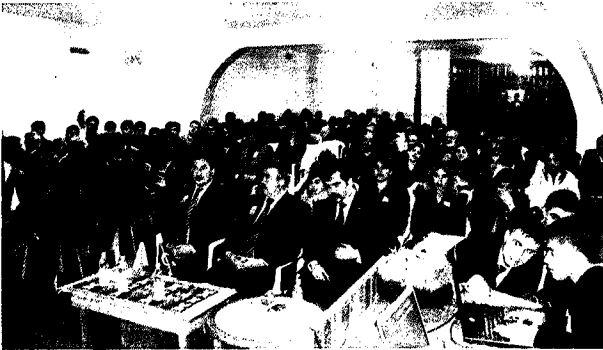
sayın Alparslan Kenger'in özverili çalışmaları ve organizesi ile GÖKSUN ilçesinde belediye terminal düğün salonunda Çin İşgalindeki Doğu Türkistan konulu konferans yapıldı.Bu konferansa konuşmacı olarak davet edilen Dünya Uygur Kurultayı başkan yardımcısı ve Doğu Türkistan kültür ve dayanışma derneği genel başkanı sayın Seyit Tümtürk ve GÖKBAYRAK dergisi editörü ve genel sekreter yardımcısı sayın Dursun Süydünlü katıldı.Dünya Uygur Kurultayı başkan yardımcısı sayın Seyit Tümtürk ve beraberindeki heyet ile ilk olarak Göksun Kaymakamlığını ve belediye başkanlığına ayrı ayrı nezaket ziyaretinde bulundular.

KAYSERİ KAPLANLARI DERNEĞİMİZİ ZİYARET ETTİ

22.03.2010 Günü kendilerini Kar Kaplanları olarak adlandıran 1980 yılında bir dernek çatısı altında toplanan gönüllü "Doğa ve Çevre Dostları Derneği" yönetim kurulu ve üyelerinden oluşan kalabalık bir heyet ile derneğimize nezaket ziyaretinde bulundular.

GÖKSUN'DA DOĞU TÜRKİSTAN KONFERANSI YAPILDI

23.03.2010 Tarihinde Kahramanmaraş ilimizin şirin ilçesi Göksun da Doğu Türkistan konferansı yapıldı.Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneğinin yayın organı olan GÖKBAYRAK dergisinin Kahramanmaraş temsilcisi

Sağlık için sporu bilimsel yapın sloganı ile yola çıkarak bugün Kayseri'de saygın bir sivil toplum örgütü haline gelen derneğin amaçları yalnızca doğa ve çevre olmamakla bunun dışında çeşitli toplumsal faaliyetlerde bulunmaktadır. Daha önceki yıllarda da derneğimizi ziyaret eden Kar Kaplanları 5 Temmuz 2009 da Doğu Türkistan'da Urumçi'de yaşanan olaylardan sonra ve günümüzde Doğu Türkistan'daki son durum hakkında bilgi almak bundan sonraki günlerde de kendilerinin Doğu Türkistan davasına neler yapabileceklerini

Doğu Türkistanlıların bu haklı davalarını her zaman her alanda destekleyeceklerini ifade eden Doğa ve Çevre Dostları derneği yöneticileri, Doğu Türkistan kültür ve dayanışma derneğine yapmış oldukları bu ziyaretin anısına dernek flaması hediye ettiler.

BASIN VE MEDYADAKİ DOĞU TÜRKİSTAN

20-21.03.2010'da İstanbul'da İHH'nin organize ettiği "HÜR DOĞU TÜRKİSTAN SEMPOZYUMU" ülkemizde olduğu kadar uluslar arasında da yankı buldu.

Hür Doğu Türkistan Sempozyumunun Türkiye'de ve uluslar arasında yankı bulması sempozyumun uluslararası nitelikte olmasından kaynaklanmaktadır. Çoğu zamanlarda Doğu Türkistan davası sivil toplum örgütlerinin veya üniversitelerimizin hazırlamış oldukları toplantıları ile gündeme getirilmeye çalışılsa da uluslar arası nitelikte olmamakla birlikte ancak ülkemiz sınırlarını aşamamaktaydı. İHH'nin organize ettiği bu sempozyuma davet edilen bir çok yabancı davetlilerin sunumları sempozyuma ayrı bir renk kattı. Sempozyumdan sonra TRT Türk, Kanal7 ve Ülke TV'nin sorularını yanıtlayan Dünya Uygur Kurultayı başkan yardımcısı ve Doğu Türkistan kültür ve dayanışma derneği genel başkanı sayın Seyit Tümtürk sorulan soruları yanıtladıktan sonra çok büyük toplantılar yapılabilir, ama bu yapılan toplantıların konferansların yapıldığı alan dışına çıkmasında kamuoyunun paylaşmasında daha geniş kitlelerin duymasında medyamızın siz değerli üyeleri aracılığında olmaktadır. Bu vesile ile tüm medyamıza bir kez daha teşekkür ederim dedi.

ULUSLAR ARASI "MUHSİN YAZICIOĞLU" SEMPOZYUMU

Şehit Muhsin Yazıcıoğlu Anma Haftası Etkinlikleri çerçevesinde 1. Uluslararası Muhsin Yazıcıoğlu Sempozyumu 27 Mart 2010 günü İstanbul'da Üsküdar Bağlarbaşı Kültür Merkezinde yapıldı. Muhsin Yazıcıoğlu'nu anma haftasının ilk etkinliği Ankara'da Tacettin Veli Dergahında 25 Mart'ta başlamış 26 Mart 2010 yine Sultan Ahmet camisinde hatim ve Mevlit şerif okutulmuştur. Sempozyuma davet edilen Dünya Uygur Kurultayı başkan yardımcısı ve Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma derneği genel başkanı sayın Seyit Tümtürk, Adalet ve Kalkınma partisi İstanbul il başkanı sayın Aziz Babuşçu, sayın Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş, Ehlibeyt vakfı başkanı sayın Fermani Altun, Azerbaycan'dan sayın Doç. Dr. Hanım Halilova katıldı. Üsküdar Bağlarbaşı Kültür Merkezi'nde dün düzenlenen bir törenle yad edildi. Kuran-ı Kerim okunmasının ardından Yazıcıoğlu için bir dakikalık saygı duruşu ile başlayan sempozyumda konuşan BBP Genel Başkanı Yalçın Topçu, Yazıcıoğlu'nun hayatını ülküsüne, ülküsünü de Müslüman Türk dünyasına adadığını belirtti. Genç kuşakların dürüst bir siyasetçi olarak Yazıcıoğlu'nu örnek alması gerektiğini ifade eden Topçu, "Onun önüne dünyayı koysalar, doğruluktan ayrılmayacak bir karaktere sahipti. Onun adına düzenlenen bu sempozyumla onun devlet adamlığını genç kuşaklara referans olarak bırakmanın yolunu açmış bulunuyoruz" dedi. Yalçın Topçu, hayatının bir kısmını zindanlarda geçiren Yazıcıoğlu'nun bütün zorluklara rağmen 'canım' demediğini her zaman 'cananım' dediğini belirterek, bunun onun memleket ve vatan sevgisinden kaynaklandığını söyledi. Topçu, vefatında bile yüzlerce insanın Ankara'da bir araya gelmesinin ona olan sevgiden kaynaklandığını ifa-

de etti. Dünya Uygur Kurultayı başkanı Seyit Tümtürk'de konuşmasında Rahmetli Yazıcıoğlu tabiri caizse "sözde değil özde" bir kişiliğe sahip insandı, Rahmetli Muhsin Yazıcıoğlu Türk İslam sevdalısı aynı zamanda Doğu Türkistan sevdalısıydı. Her fırsatta ikili görüşmelerimizde ilk sorduğu Doğu Türkistan'daki son gelişmeler nedir? Sorusunu sorardı, 2000 yılında Çin devlet başkanına liyakat madalyası verilirken açıkça hükümete şunu sormuştu. Bu liyakat madalyası niçin veriliyor? Doğu Türkistan'da daha çok zülmedin diye mi veriliyor? Onların haklarını hukuklarını tamamen yok edin diye mi veriliyor? diye sormuştu. Çoğu kez Doğu Türkistan'dan kaçarak gelmiş kardeşlerimizin karşılaştıkları sorunlarını sıkıntılarını rahmetlinin girişimleri ile aşmıştık. Son olarak TBMM'ye soru önergesi vererek Dünya Uygur Kurultayı başkanı sayın Rabiye Kadir hanım ve yine bu teşkilatın genel sekreteri sayın Dolkun İsa'nın Türkiye'ye neden girişlerine izin verilmiyor diye dışişleri bakanlığına soru önergesi vermişti. Evet merhumun aramızdan ayrılışı Türk ve İslam alemine büyük kayıptır, ama Muhsin Yazıcıoğlu gibi bir siyaset adamının aramızdan ayrılmış olması Doğu Türkistan davasının en büyük destekçisini kaybettiği anlamıdır diye sözlerini tamamladı. Yazıcıoğlu'nu anma sempozyumuna katılan AK Parti İstanbul İl Başkanı Aziz Babuşçu, Yazıcıoğlu'nun hayatı boyunca sevgi, saygı ve muhabbeti muhafaza ederek siyaset yaptığını söyledi. Muhsin Yazıcıoğlu adına düzenlenen sempozyuma katılan Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş, Yazıcıoğlu'nun vefatıyla Türk siyasetinin önemli bir liderini kaybettiğini söyledi.

sempozyum'dan sonra bu toplantıda emeği geçen İHH yönetimine ve çalışanlarına Türkiye'de ve dünyanın diğer coğrafyalarında yaşayan Doğu Türkistanlılar adına, Dünya Uygur Kurultayı başkan yardımcısı aynı zamanda Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Genel Başkanı sayın Seyit Tümtürk başkanlığındaki heyet ile yine İstanbul'da faaliyet gösteren Doğu Türkistan vakfı başkanı sayın Hamit Göktürk ve yönetimi, Doğu Türkistan Maarif ve Kültür derneği başkanı sayın Hidayet Oğuzhan, Doğu Türkistan Gençlik ve Kültür derneği başkanı sayın Tebet Yüçetürk yönetim kurulu üyelerinden oluşan kalabalık bir heyet halinde İHH Başkanlığına teşekkür ziyaretinde bulundular.

2 DOĞU 2 BATI PROGRAMINDA DOĞU TÜRKİSTAN

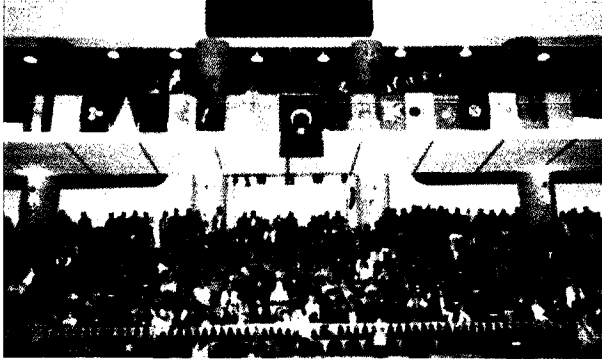
Ulusal televizyon kanallarından TV5 de Yavuz Selim Kurt'un hazırlayıp sunduğu 2 Doğu 2 Batı Programı ile Doğu Türkistan davası bir kez daha masaya yatırıldı. Programa

DOĞU TÜRKİSTAN TEŞKİLATLARINDAN İHH'YA ZİYARET

20-21.03.2010 Tarihlerinde İstanbul'da İHH tarafından organize edilen uluslararası düzeydeki HÜR DOĞU TÜRKİSTAN SEMPOZYUMU'nu düzenleyerek Çin işgali altındaki mazlum Doğu Türkistan'ın sesinin duyulmasını uluslar arası platforma taşıma gayreti gösteren İHH'ya teşekkür ziyareti gerçekleştirildi. Bu organizasyonu aylar önceden öz verili çalışmalarıyla gerek yurtiçi gerekse yurtdışında bulunan ve Doğu Türkistan konusunda uzman kişiler kurum ve kuruluşlar ile bire bir diyalogla hazırlanan bu

konuk olarak Mazlumder genel başkanı sayın Ahmet Faruk Ünsal, Dünya Uygur Kurultayı başkan yardımcısı ve Doğu Türkistan kültür ve dayanışma derneği genel başkanı sayın Seyit Tümtürk, Ankara üniversitesi Çağdaş Türk lehçeleri Edebiyatı bölümü öğretim üyesi sayın Erkin Emet, Uluslar arası ilişkiler ve stratejik araştırma merkezinden Dr. Erkin Ekrem'in katıldığı 2 Doğu 2 Batı programında Doğu Türkistan konusu alanında uzman konuklarla masaya yatırıldı. Çin'in Doğu Türkistan'ı işgalinden zamanımıza kadar aradan geçen 61 yıllık süreden bu yana Doğu Türkistan'da uygulanan insanlık dışı insan hakları ihlallerinden Doğu Türkistan'da yaşayan halkı canlarından bezdirme noktasına kadar yapılan baskı ve zulüm, karşısında dünya ve dünya milletlerinin sessiz kalışını son yaşanan 5 Temmuz Urumçi olayları ve bu olaylardan sonra Çin'in bu gibi olayları bir daha yaşamamak için Uygur halkına gözdağı vermek halkı sindirmek için uyguladığı baskıcı ve zulüm politikalarına yenilerini ekleyerek devam ettirdiğinin dünya seyirci kaldıkça bundan cesaret bulan Çin yönetiminin Doğu Türkistan halkını yok etmeye asimile etmeye devam edeceğinin altı çizilerek anlatıldı.

ÖLÜMÜNÜN 1. YILDÖNÜMÜNDE KAYSERİ'DE GÖKBAYRAK'LA ANILDI

08.04.2010 Muhsin Yazıcıoğlu Kahramanmaraş'ta geçirdiği helikopter kazasında yaşamını yitiren Büyük Birlik Partisi'nin (BBP) kurucu Genel Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu, ölümünün 1. yıldönümünde Kayseri'de anıldı. BBP Kayseri İl Başkanlığı tarafından Kadir Has Kongre Merkezi'nde düzenlenen programa, Muhsin Yazıcıoğlu'nun ağabeyi Yusuf Yazıcıoğlu, Kayseri Ticaret Odası Başkanı Hasan Ali Kilci, Sivas Belediye Başkanı Doğan Ürgüp, Sivas'ın ilçe, belde ve belediye başkanları ile partililer

katıldı. Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği yönetim kurulu bu gecede hazır bulundu. Kur'an-ı Kerim okundu ve dua edildi. Grup Devran ve halk ozanlarının söyledikleri eserlerin ardından sema gösterisi yapıldı. Büyük Birlik Partisi başkanı sayın Yaşar Topçu Kayseri halkına teşekkür ederek kısa bir konuşma yaptı.

ÇİN BÜYÜKELÇİLİĞİNE SİYAH ÇELENK

08.04.2010 Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği üyesi bir grup 20 yıl önce Doğu Türkistan'ın Barın kasabasında yaşanan olayların yıl dönümü dolayısıyla Çin'i protesto ederek Büyükelçilik önüne siyah çelenk bıraktı. Elleri bayraklarla Çin Büyükelçiliği yakınlarındaki Gölge ve Horasan sokağın keşiştiği köşede toplanan Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği üyeleri, "Gök bayrak ellerde mücadele her yerde" ve "Yaşasın bağımsız Doğu Türkistan" şeklinde sloganlar attılar.

ATILIM ÜNİVERSİTESİNDE DOĞU TÜRKİSTAN ANLATILDI

08.04.2010 Atılım Üniversitesi Siya-sal bilgiler Fakültesi Türk Tarih platformu öğrencileri tarafından organize edilen panel ile dün bugüne Doğu Türkistan ve 5 Temmuz olayları anlatıldı. Platform başkanı Mehmet Hakan Kargılı ve ekibinin özverili çalışmaları ile hazırlanan bu paneli Atılım Üniversitesi tarih bölümü öğretim üyesi sayın Yrd. Doç. Dr. Reşat Öztürk yaptı. 06.04.2010 Atılım Üniversitesi konferans salonunda yapılan bu panele konuşmacı olarak Ankara Üniversitesi dil tarih coğrafya fakültesi öğretim üyesi sayın Yrd. Doç. Dr. Erkin Emet ve Doğu Türkistan kültür ve dayanışma

derneği Ankara şube başkanı sayın Hayrullah Efendigil katıldı. Panelin açılış konuşmasını yapan ve yöneten sayın Yrd. Doç. Dr. Reşat Öztürk sözlerine başlarken Doğu Türkistan denince aklımıza ne geliyor sorusu ile başladı. Belki bir çoklarımızın nerede dahi olduğunu bilmediğimiz belki bir çoğumuzun Doğu Türkistan kelimesini duyduklarında şaşırarak bir coğrafyadır. Doğu Türkistan... Bizlerin sizlerin burada bulunan herkesin atalarımızın geldiği topraklardır, Doğu Türkistan işte bugün burada bulunmamızın amacı bu toprakları tanımak bugün bu topraklarda neler oluyor neler yaşanıyor bunu da konunun uzmanları anlatsın sizlere diyerek sözü Doğu Türkistan kültür ve dayanışma derneği Ankara şube başkanı sayın Hayrullah Efendigil'e verdi. Hayrullah Efendigil Doğu Türkistan'ın 1949 yılında Çin tarafından resmen işgal edildiği günden günümüze kadar neler oldu? Bugün neler olmaktadır? Uygur halkı neler ile karşı karşıyadır bu konularda sunum yaptı. Panelde daha sonra söz verilen Ankara üniversitesi dil tarih coğrafya fakültesi öğretim üyesi sayın Yrd. Doç. Dr. Erkin Emet Çin işgalindeki Doğu Türkistan'ın işgal edilmesi işgalden sonraki süreçte Uygur halkı mücadelesi ve bu mücadeleler sonrası gelişen olaylar son olarak yaşanan 5 Temmuz Urumçi olayları bu olayları hazırlayan etkenler üzerinde durarak Çin'in bugün Doğu Türkistan ve Uygur halkına uyguladığı zulüm baskı ve işkenceler ve halkı bezdirme ve sindirme politikası ile asimile etmeye yöneliktir. Çin'in uyguladığı insan hakları ihlallerine de dünya ülkeleri seyirci kalmaktadır dedi. Panelden sonra tarih platformu tarafından konuk panelistlere plaket verildi.

ANKARA SUBEMİZDE HALKA AÇIK TOPLANTILAR BAŞLADI

15.04.2010 Doğu Türkistan Kültür ve dayanışma derneği Ankara şubesi bundan böyle on beş günde bir dernek toplantı salonunda halka açık olarak akademik ve bilimsel alanda Doğu Türkistan'ı tanıtıcı toplantılar düzenleyecektir.

Bu toplantıların ilki geçen hafta konuşmacı olarak Stratejik Araştırmalar Enstitüsünden Orta Asya uzmanı sayın Dr. Erkin Ekrem'in sunumu ile başladı. Toplantıya Doğu Türkistan davasına ilgi duyan üniversite öğretim üyeleri, öğrenciler ve halk katıldı. Kendisi de Doğu Türkistanlı olan sayın Dr. Erkin Ekrem Doğu Türkistan'ın bugün Çin'in işgalindeki durumu ve bu coğrafyanın Çin için ne kadar önem taşıdığına altını çizerek Doğu Türkistan topraklarının yeraltı ve yerüstü zenginlikleri diğer taraftan Çin'in dış dünyaya ve özellikle Orta Asya'ya açılan kapısı konumundaki Doğu Türkistan'ı işgal etmesi de Çin'in yayılcı politikalarının başında gelmektedir. Böyle stratejik öneme sahip bir coğrafyayı elden bırakmamak için bugün Doğu Türkistan halkını ezmekte eşi benzeri görülmemiş işkenceler baskılar zulümler ile halkı canından bezdirmek kendi vatanlarında yaşam hakkını ellerinden alarak mecburi kaçırlara zorlamaktadır. Öz vatanlarını terk etme mecburiyetinde bırakılan Uygur halkının elinden alınan Doğu Türkistan topraklarına teşvikle Çinli göçmenler getirilmek suretiyle Uygur halkı kendi topraklarında azınlık durumuna düşürülmüştür dedi.

Her onbeş günde bir düzenlenecek toplantı Cumartesi günleri saat 14.00'de baş-

layarak saat 17.00 kadar devam edecektir. Yapılacak bu toplantılara her hafta değişik bir konuşmacı sunum yapacaktır. İlgilenen değerli halkımızın bilgisine sunarız.

GENEL BAŞKAN SEYİT TÜMTÜRK ABD'YE GİTTİ

15.04.2010 Dünya Uygur Kurultayı başkan yardımcısı, Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma derneği genel başkanı sayın Seyit Tümtürk altı günlük bir ziyaret için ABD'nin başkenti Washington'a gitti. 06.04.2010'da başlayan ve altı gün sürecek ziyaret kapsamında Washington'da bulunan Dünya Uygur Kurultayı Genel başkanı sayın Rabiye Kadir hanım başta olmak üzere Kurultay başkan yardımcıları, Kurultay denetleme kurulu başkanı, kurultay içişleri ve propaganda yürütme kurulu başkanları ile bir araya gelerek istişare toplantıları yapacak. Bu ziyaret esnasında Dünya Uygur Kurultayı genel başkanı sayın Rabiye Kadir hanım başkanlığındaki heyet ile bazı senato üyeleri ve sivil toplum örgütleri insan hakları örgütleri de ziyaret edilecek. Sayın Seyit Tümtürk'ün ABD'ye yaptığı bu ziyaret kapsamında bazı önemli konuları Dünya Uygur Kurultayı genel başkanı ve başkan yardımcıları ile görüşmesi bekleniyor.

ABD ZİYARETİNİ TAMAMLAYAN SEYİT TÜMTÜRK YURDA DÖNDÜ

16.04.2010 Amerika Birleşik Devletlerine yapmış olduğu altı günlük ziyaretini tamam-

layan Dünya Uygur Kurultayı başkan yardımcısı sayın Seyit Tümtürk Türkiye'ye döndü. 5 Temmuz 2009 da Doğu Türkistan'da yaşanan kanlı 5 Temmuz Urumçi olaylarının yaşandığı günlere sayılı günler kala Dünya Uygur Kurultayı'nın genel başkanı sayın Rabiye Kadir hanım ile başkan yardımcıları ve istişare komite başkanlarıyla yaklaşan 5 Temmuz'un yıl dönümünde dünya kamuoyunun gündemine nasıl getireceklerinin tarihe kanlı 5 Temmuz olarak geçen bugünü nasıl anacaklarının fikir alışverişinde bulunan Dünya Uygur Kurultayı üst düzey yönetimi yaptığı toplantılar ile kanlı 5 Temmuz Urumçi olaylarını Dünya Uygur Kurultayı'na üye teşkilatlarımız Dünya kamuoyuna ellerinden geldiğince buldukları ülkelerde demokratik çerçevelerde protesto gösterisi ve toplantılar ile dünya gündemine taşımayı ve bugünü zihinlerde tutmayı kararlaştırmıştır.

KATİL WANG LECHUEN GÖREVDEN ALINDI

26.04.2010 Doğu Türkistan'daki Çinli genel vali Uygur kanlı katili Wang Lechuen Pekin yönetimi tarafından görevden alındı. 16 yıldır Doğu Türkistan'da genel vali olarak görev yapan

ve binlerce masum Doğu Türkistanlı Uygur'un katledilmesi emrini veren katil görevden alınarak yerine bir yeni katil atandı. Demek ki merkezi Pekin Hükümeti Wang Lechuen Doğu Türkistan'daki yaptığı icraatları yetersiz bulmuş olmasından dolayı görevden aldı. Yerine bir başka katil Jang Sungyang'ı atadı. Önümüzdeki 1 Mayıs gününde Şanghay'da açılacak olan EXPO 2010 Dünya Fuarının açılışından önce fuarın güvenliği Şanghay'dan önce Doğu Türkistan'da alınarak yüzlerce masum Uygur tutuklanarak gözaltına alındı.

Yaklaşan 5 Temmuz'un birinci yıldönümü dolayısı ile diaspora'daki Doğu Türkistanlıların yapacakları anma toplantılarından dahi korkan bunun içinde büyük çapta güvenlik önlemleri olarak mevcut güvenlik güçlerini takviye ederek Doğu Türkistan'da adeta terör estirmektedir.

Wang Lechuen'nun yerine atanan Jang Sungyan kariyerini korumak amacı ile Doğu Türkistan'da uygulanan şiddet ve baskı politikasını daha da arttırarak şiddete şiddet katarak görevini yapacaktır.

ANKARA ŞUBEMİZDEKİ SERİ TOPLANTININ BU HAFTA KONUĞU ESER SAKA

27.04.2010 Babasının küçük yaşta ayrıldığı ve bir daha geri dönmeden hayata gözlerini yumduğu memleketi Doğu Türkistan'ı "babasının gözünden" fotoğraflayan Eser Saka, "Düşten Gerçeğe" yaptığı seyahati, başkentli Doğu Türkistan sevenleri ile paylaştı. Baba yurdu Doğu Türkistan'a yaptığı gezide çekmiş olduğu resimleri Ankara sanat galerisinde ser-

gileyerek bugün Çin işgalindeki Doğu Türkistan gerçeğini gözler önüne serdi.

Ankara şubemizin düzenli olarak yaptığı seri toplantıların bu hafta konuğu Doğu Türkistan asıllı Fotoğraf sanatçısı sayın Eser Saka hanım oldu. Sayın Eser Saka şube başkanımız sayın Hayrullah Efendigil'in Doğu Türkistan hatıralarını anlatma teklifini kabul eden Eser hanım şubemizin toplantı salonunu dolduran kalabalık davetlilere Doğu Türkistan hatıralarını anlattı. Eser Saka'nın "Düşten Gerçeğe Yolculuk: Doğu Türkistan" adlı fotoğraf sergisi açan sayın Eser Saka Sergisindeki fotoğraflara yansıyan hüznün, umut ve özlemin nedenlerini anlattı. Sayın Saka, babasının Doğu Türkistanlı olduğunu ama memleketinden küçük yaşta ayrıldığı için hep yurt hasreti çektiğini söyledi.

ÖZGÜR DOĞU TÜRKİSTAN'DA BULUŞMAK ÜZERE...

TAZİYE

22.04.2010 Tarihinde Doğu Türkistan Muhacir Büyüklerinden İzzethan RAHMANOĞLU Vefat etmiştir. Merhume'ye Allah'tan rahmet, yakınlarına sabır ve başsağlığı dileriz.

ŞARKI TÜRKİSTAN TARİHİ

Mehmet Emin BUĞRA
Çeviri: Gökbayrak

Tarmaşırhan Cengiz Han'ın kanunlarını bırakıp İslam şeriatı ile iş yapmaya ve yönetimi altındaki tüm Çağatay Han şehzadelerini, hanlık ve beylikleri İslamiyet'e davet etmeye başladı. Doğu Türkistan'da daha Müslüman olmamış Doğlat Hanedanı, Uygur İdikuti ve diğer Çağatay çocukları memnuniyetsizlik göstererek Tarmaşırhan'a karşı çıkmaya başladı. Tarmaşırhan bu isyanları bastırmak için ciddi bir çaba göstermedi. Bunun sonunda Çağatay devleti ikiye parçalandı.

Müstakil Çağatay Devletinin Kuruluşu

Tarmaşırhan ölene kadar Doğu Türkistan'daki yerel hükümdarlar özgür yaşadılar. Bu yerel hükümdarlar arasında birlik yoktu. Dış düşmanın saldırısına uğradıklarında her zaman yok olma tehlikesiyle karşı karşıydılar. Onlar da bir Çağatay hükümdarınının yönetimine girme arzusu taşıyorlardı. Tarmaşırhan Hicri 730 (Miladi 1330)'da yeğeni tarafından öldürüldükten sonra Batı Türkistan'da büyük bir istikrarsızlık meydana geldi. Doğu Türkistandaki yerel hükümdarların en güçlüsü olan Doğlat hükümdarı Pulaçi Beg bu fırsatı değerlendirerek Tarmaşırhan'ın daha Müslüman olmayan kardeşlerinden İmal Hoca'yı Buhara'dan kaçırarak Doğu Türkistan'a getirdi. Çağatay Hanedanı ve Doğlat Hanedanına mensup önemli kişiler eski Türk geleneğine uygun bir şekilde Almalık şehrinde toplanıp İmal Hoca'ya biat ettiler ve ona Esen Boğahan adını verdiler. Bu kişi Çağatay hanedanından ikinci Esen Boğahan adını alan hükümdardır. İkinci Esen Boğahan Almalık'ta tahta oturduktan sonra kısa sürede Doğu Türkistan'daki yerel hükümdarlar ve kabileleri idaresi altına aldı. Tahta oturmasında en büyük yardımını aldığı Pulaçi Beg'i Beyler Beyi unvanıyla vezir olarak atadı ve devletin tüm idaresini emrine teslim etti. İkinci Esen Boğahan yavaş yavaş askeri gücünü arttırdı ve Batı Türkistan'daki Çağatay hükümeti üzerine siyasî nüfuz tesis etti. Böylelikle ikinci Esen Boğahan kendini tüm Çağatay ulusunun büyük Hanı olarak kabul ettirdi. Görünürde Batı Türkistan'daki Çağatay ve ikinci Esen Boğahan hakimiyeti olmak üzere iki yönetim olsa da gerçekte ikinci Esen Boğahan esas hakimiyetin sahibiydi. İkinci Esen Boğahan hayatının sonuna kadar bu konumunu korudu ve Hicri 741 (Miladi 1310)'da öldü. İkinci Esen Boğahan öldüğünde tahta oturacak çocuğu yoktu. Küçük eşinden

olan oğlu Tuğluk Tömür çocukluk zamanında büyük eşi tarafından Moğolistan'a gönderilmişti. Tahtın boş kalmasıyla yerel hükümdarlar kendi bölgele-rinde özgürlük ilan ederek birbirleriyle savaşılmaya başladı. Bu kargaşa sekiz yıl devam etti. Bu süre içinde Pulaçi Beg Esen Boğahan'ın çocuk yaştaki oğlunu Moğolistan'dan getirip tahta geçirmenin peşindeydi. Diğer yerel hükümdarlar bu fikre karşı çıktılar. Çok sayıda diğer Çağatay şehzadeleri de tahta oturma beklentisiyle bu fikre karşı çıkararak kendi çevresine taraftar toplamak için birbiriyle kavga içindeydiler. Bu sekiz yıl içinde Batı Türkistan ve Öktaş hanedanı arasında sürekli kanlı savaş devam etti. Sonunda Batı Türkistan tahtını ele geçiren Gazan Han (Çağatay) Doğu Türkistan'daki iç kargaşadan faydalanarak burayı da işgal etme niyetine girdi. Doğu Türkistan'ın yerel hükümdarları ve bir kısım şehzadeler, Gazan Han Doğu Türkistan'ı işgal ettiği takdirde kendilerinin de yok olacağı tehlikesini hissettiler ve bu tehlikeyi önlemek için Pulaçi Beg etrafında güç birliği oluşturdular. Pulaçi Beg Tuğluk Tömür'ü tahta çıkararak güçlü bir hükümet tesis etmeden iç ve dış tehditlerden korunmanın mümkün olmayacağına yerel hükümdarlar ve şehzadeleri inandırdı. Tuğluk Tömür'ü getirmek için Moğolistan'a insan gönderdi ve bir yıl sonunda ancak getirebildi. Tuğluk Tömür herkesin fikir birliğiyle tahta oturdu.

Tuğluk Tömür'ün Han Olması

Hicri 748 (Miladi 1347)'de Tuğluk Tömür herkes tarafından biat edilerek tahta oturdu ve Tuğluk Tömür tahta oturduğunda 18 yaşındaydı. Tuğluk Tömür Han, Pulaçi Beg'i beyler beyi unvanıyla devlet yönetiminin en üst makamı olan vezirlik görevine atayarak Altı Şehir ve Issık Göl olmak üzere Doğlat Hanedanlığını emrine verdi. Pulaçi Beg bu bölgelere kardeşleri Kameriddin Beg, Şemsiddin Beg ve Şeyh Devlet Beg'i vali olarak atayarak idare etti. Tuğluk Tömür Han hakimiyetinin 4. yılında (Hicri 752) Mevlana Erşidin adlı bir İslam aliminin daveti ile İslamiyet ile şereflendi. Tuğluk Tömür Han Müslüman olduktan sonra Pulaçi Beg başta olmak üzere tüm devlet büyüklerini İslamiyet'e davet etmeye başladı. Bunun sonucunda herkes İslamiyet ile şereflendi. Tuğluk Tömür Han çok sayıda İslam alimini Almalık'a getirerek halka İslamiyet bilgilerini öğretmeye başladı.

Devamı gelecek sayıda

KAYSERİ - İNCESU ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

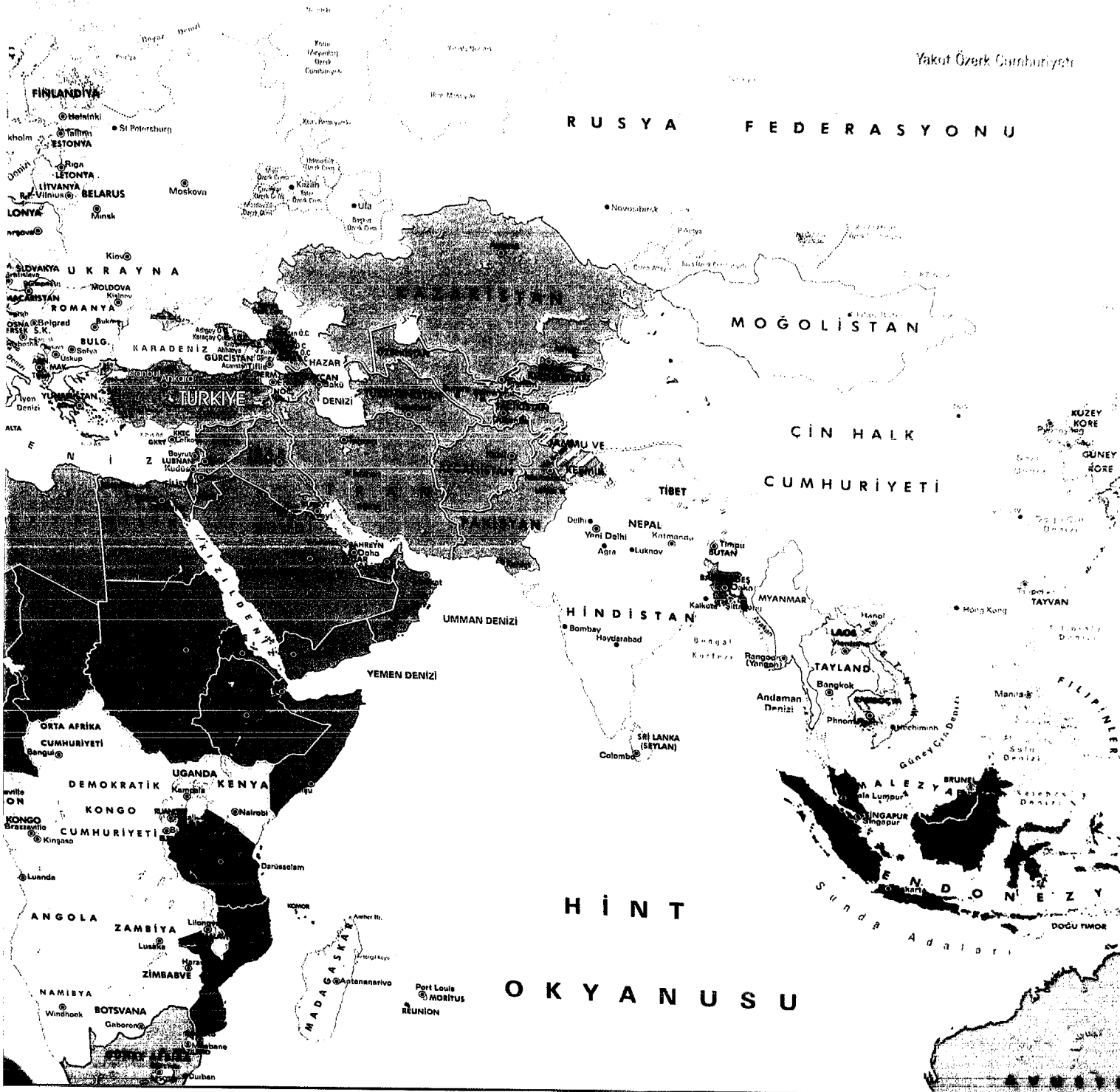

Genişliyoruz!

Gelişiyoruz!

Doğu Türkistan; 1.323.413 Km² yüzölçümü ile 35 milyon müslümanın yaşadığı bir Türk yurduudur.

Doğu Türkistan ZİŞGAL (in) DE

GENEL MERKEZ

Hoca Ahmet Yesevi Mah. Türkistan Evleri
44. Sok. No: 28/A

Tel: (0352) 339 39 65 Fax: (0352) 337 35 04
38090 Kocasinan/KAYSERİ

ŞUBE

Aşağı Öveçler Mah. 4. Cad.
1330 Sk. Bayındır Apt. No: 5/6
Tel & Fax: 0312 473 00 83
Çankaya / ANKARA

www.gokbayrak.com / gokbayrak@gokbayrak.com